

MTA TK Gyerekesély Műhelytanulmányok 2014/10

Fehérgyarmati kistérség

A kistérségben élő gyermekek, fiatalok és családjaik helyzetének, igényeinek és szükségleteinek felmérése 2014

Bauer Zsófia

**MTA TK
Budapest
2014**

Készült a TÁMOP-5.2.1 támogatásával

Írta: Bauer Zsófia

Szerkesztette: Szontágh Éva

Kiadja az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont

1014 Budapest, Országház u. 30.

<http://gyerekesely.tk.mta.hu/>

ISSN 2064-910X

Tartalom

Összefoglaló.....	4
Bevezetés.....	6
1. A helyzetfelmérés módszerei.....	6
1.1. A vizsgálati minta.....	7
1.2. A kutatás mérőeszközei.....	11
2. Demográfiai jellemzők.....	12
3. Foglalkoztatottság.....	18
4. Szegénység és társadalmi kirekesztettség.....	23
4.1. Relatív jövedelmi szegénység.....	23
4.2. Anyagi nélkülözés és a hátrányok halmozódása.....	25
4.3. A családok szegénység érzete.....	30
4.4. Szociális szolgáltatások igénybevétele.....	33
5. Lakáshelyzet.....	36
6. Oktatás, nevelés.....	41
6.1. Otthoni szocializáció.....	41
6.2. Bölcsőde.....	42
6.3. Óvoda.....	43
6.4. Iskola.....	46
7. A gyermekek szükségleteinek kielégítettsége.....	52
8. Egészség.....	61
9. Településsel, kistérséggel kapcsolatos vélemények.....	65
10. Gyerekszegénység elleni program.....	68
Melléklet.....	69

Összefoglaló

A kistérségben zajló demográfiai folyamatok, ha nem is erősítik, de nem is gyengítik a gyermekes családok szegénységi kockázatát.

A magas szegénységi kockázatú háztartástípusok közül az országos átlaghoz képest ugyan jóval magasabb a három és több gyermekes háztartások aránya, de az egyszülős háztartások aránya sokkal alacsonyabb az országosnál.

A kistérség legnagyobb problémája továbbra is a nagyarányú, növekvő munkanélküliség, illetve a foglalkoztatottság egyre alacsonyabb szintje.

A közfoglalkoztatás és az alkalmi munkák relatíve magas száma nem szükségszerűen biztosít folyamatos jövedelmet a gyermekes családoknak, így nem feltétlenül védi meg őket az elszegényedés kockázatától.

A gyermekes családok szegénységi kockázata az alacsony iskolázottsági szint miatt is kiemelkedően magas.

A kistérségben az országos átlaghoz képest kiemelkedően magas a legfeljebb nyolc osztályt végzett felnőttek aránya. A jövő generációjának oktatásába vetett bizalom viszonylag magas, de jelentős különbségeket mértünk az anyagi helyzet függvényében: a szegény szülők gyermekeiknek sokkal alacsonyabb végzettséget feltételeznek a jövőben.

A kistérségben a gyermekes családok jövedelme elmarad az országos átlagtól, a gyerekeknek közel a fele szegénységben él. Különösen magas a szegénységben élő roma gyerekek aránya.

Adataink szerint a Fehérgyarmati kistérségben a családok 43%-a nélkülözőnek, 30%-a pedig súlyosan nélkülözőnek minősül. A megkérdezett háztartások magas százalékának van valamilyen rezsiköltség- vagy hiteltörlesztés elmaradása. A szegény családok között ez az arány lényegesen magasabb. A kistérségben összességében lakásfenntartás terén legtöbben villanyszámla elmaradással küzdenek.

A gyerekes háztartások lakásminősége jelentősen elmarad az országos átlagtól.

Hangsúlyos különbségeket regisztráltunk az anyagi helyzet függvényében. Elsősorban a lakások ellátottsága hagy kívánni valót maga után, de nagyon gyakori a lakások állapotában jelentkező probléma is. A kérdezőbiztosok szubjektív megítélése szerint a szegény családok lakásainak mintegy harmada nem biztonságos gyermekek számára.

Az oktatási intézményeket vegyesen ítélték meg, a pedagógusokról elsősorban jó véleménnyel voltak a szülők, ugyanakkor sokan panaszkodtak az iskolák felszereltségére. A szülők véleménye alapján a gyerekközösségekben egyre terjed az agresszivitás, a drog- és a túlzott alkoholfogyasztás.

A gyermekek szükségleteinek kielégítettsége bizonyos tekintetben eltér az országos átlagtól.

A legaggasztóbb adat, hogy a roma családok ötöde mélyszegénységben él, tehát a hátrányok halmozódásáról beszélhetünk.

A rossz anyagi körülmények hatása a magzati fejlődéstől a betegségek kialakulásáig fokozottabban mutatkozik meg.

A betegségek előfordulási gyakorisága lényegesen magasabb a kistérségben, mint ami az országos átlag. A betegségek egy része hangsúlyosan a szegény családokban nevelkedő gyermekeket érinti.

A Gyerekszegénység elleni program ismertsége, elterjedtsége jónak nevezhető.

A kérdezettek fele hallott arról, hogy a kistérség részt vesz az országos Gyerekszegénység elleni programban. Ez mindenképpen a program jó kommunikációját jelzi. A gyerekházakat és a gyerekprogramokat emelték ki elsősorban.

Bevezetés

A tanulmány célja, hogy átfogó képet nyújtson a Fehérgyarmati kistérségben élő *gyermekes családok* helyzetéről, igényeiről, szükségleteiről. A tanulmány ilyen módon kiegészítője a 2012-ben elkészült úgynevezett Kistérségi tükörnek, amely a gyermekekkel foglalkozó *intézmények* helyzetét tárta fel. Jelen helyzetfelmérés gerincét egy 2013-as, gyermekszám szerint reprezentatív kérdőíves adatfelvétel képezi. Ahol erre lehetőség volt, a kistérségi adatokat összevetettük az országos értékekkel. Az országos referencia értékek elsősorban a 2011-es népszámlálás, valamint a TÁRKI Háztartásmonitor 2012-es országos reprezentatív adatain alapszanak; utóbbi felvételben saját kérdésblokkot is szerepeltettünk. A tanulmány egyes pontjain az összehasonlítás alapjául továbbá a 2009-es és 2012-es EU-SILC (European Union Statistics on Income and Living Conditions) indikátorok szolgálnak. A hivatkozás nélküli eredmények a kistérségi kérdőíves felmérésből származnak.

1. A helyzetfelmérés módszerei

A kistérségben élő gyermekes családok életkörülményeinek bemutatását alapvetően egy reprezentatív kérdőíves felvétel alapján készítettük el, a családok megkérdezésével. A kérdőíves adatfelvételt a Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar Társadalomtudományi Tanszék és Szociális Munka Tanszék oktatói és hallgatói végezték 2014 áprilisában. A felmérés tizenkét településen zajlott, a kiválasztás menetét alább közöljük. Kiegészítő módszerként az interjúzást alkalmaztuk.

1.1. A vizsgálati minta

A kérdőíves adatfelvételhez szükséges reprezentatív mintát többlépcsős, csoportos valószínűségi mintavételi eljárással alakítottuk ki. A települések kiválasztásához a 2011-es népszámlálás, a háztartások kiválasztásához a járási népességnylvántartás adatait használtuk. Feltételeztük, hogy a gyermekes háztartások életkörülményeit befolyásolja: a háztartásban élő gyermekek száma, a település nagysága, illetve a településen élő romák aránya.

A minta kialakításának első lépéseként a kistérséget alkotó negyvenkilenc településből kiválasztottuk, hogy melyek vegyenek részt a vizsgálatban. Ehhez a településeket csoportosítottuk a nagyságuk (500 fő alatti, 500-1000 fős, 1000 fő feletti települések, kistérségi központ) és a roma népesség aránya (10% alatti, 10-20% közötti, 20% feletti roma népességi arányú települések) szerint. Arra törekedtünk, hogy a fenti kategóriák mindegyike reprezentálva legyen a mintában. Figyelembe vettük továbbá, hogy a kiemelt Gyerekesély programelemeknek helyet adó települések szerepeljenek a mintában. A végleges településmintát a kistérségi program szakembereivel egyeztetve alakítottuk ki. A lekérdezést az 1. táblázatban vastag betűvel kiemelt tizenkét településen hajtották végre a hallgatók, ezek a települések: Cégénydányád, Csaholc, Fehérgyarmat, Hermánszeg, Jánkmajtis, Magosliget, Méhtelek, Rozsály, Szatmárcseke, Túristvándi Vámosoroszi, Zajta.

1. tábla: A településminta kialakítása a Fehérgyarmati kistérségben

	0-500 fős település	501-1000 fős település	1000 fő feletti település
alacsony roma arány 0-10%	Fülesd, Gyügye, Hermánszeg, Mánd, Nagyhódos, Nemesborzova, Szamosújlak, Zsarolyán	Cégénydányád, Nábrád, Panyola, Penyige, Sonkád, Szamossályi	Fehérgyarmat, Kölcse
közepes roma arány 11-20%	Császló, Garbolc, Kérsemjén, Kisnamény, Olcsvaapáti, Tiszacsécse, Zajta, Vámosoroszi	Botpalád, Csegöld, Gacsály, Kisszekeres, Kömörő, Méhtelek, Nagyar, Nagyszekeres, Rozsály, Tizsakóród, Túristvándi, Túrricse	Jánkmajtis, Kisar, Tiszabecs, Tunyogmatolcs
magas roma arány 20% feletti	Darnó, Kishódos, Magosliget, Uzka	Csaholc, Kispalád, Milota, Tisztaberek	Szatomárcseke

Forrás: Népszámlálás 2011 alapján

Következő lépésként a járási népességnylvántartás adataiból a kiválasztott településeken gyerekszám szerinti rétegzett mintát vettünk a gyermekes háztartások közül. A háztartásokat az egy-, két- és háromgyerekes háztartás kategóriákon belül

véletlen címgenerálással választottuk ki. Mivel a legtöbb gyermekes család a kistérségi központban él, ezért a mintaválasztás során Fehérgyarmaton 15%-os, a községekben 20%-os mintavételi aránnyal dolgoztunk. A címlista és pótcímlista alapján a hallgatók több mint hatszáz háztartást kerestek fel. A lekérdezés során adódott kisebb mintabeli eltolódásokat súlyozással korrigáltuk, így a súlyozott adatbázis 325 háztartásra és 550 gyermekre tartalmaz adatokat (2. tábla).

2. tábla: A Fehérgyarmati kistérség vizsgált településein élő gyermekes háztartások száma összesen és a súlyozott vizsgálati mintában (db)

település	gyermekes háztartások							
	populáció				minta			
	egy	kettő	három és több gyermek	összesen	egy	kettő	három és több gyermek	összesen
Cégénydányád	30	22	10	62	6	4	2	12
Csaholc	34	23	19	76	7	5	4	16
Fehérgyarmat	500	244	65	809	75	37	10	122
Hermánszeg	16	7	4	27	3	1	1	5
Jánkmajtis	111	56	38	205	22	11	8	41
Magosliget	23	11	11	45	5	2	2	9
Méhtelek	33	31	30	94	7	6	6	19
Rozsály	35	29	30	94	7	6	6	19
Szatmárcseke	101	58	42	201	20	12	8	40
Túristvándi	53	23	17	93	11	5	3	19
Vámosoroszi	36	18	13	67	7	4	3	14
Zajta	20	11	17	48	4	2	3	9
összesen	992	533	296	1821	174	95	56	325

Forrás: Járási népességnyelvántartás 2014

1.2. A kutatás mérőeszközei

Az adatgyűjtés alapját egy kvantitatív kérdőíves adatgyűjtés képezi, amely adatgyűjtést kvalitatív szakértői interjúkkal egészítettünk ki.

A kérdőíves adatfelvétel során a mintába került családokról először egy Háztartás kérdőív alapján gyűjtöttünk információkat a háztartásban élő személyek neméről, életkoráról, iskolázottságáról, gazdasági aktivitásáról, a család szerkezetéről, jövedelmi viszonyaikról, segélyekhez, támogatásokhoz való hozzáférésükről, lakáshelyzetükről, esetleges díjhátralékaikról, egészségi állapotukról, saját helyzetükhöz való viszonyulásukról. Következő lépésben a háztartásban élő minden gyerekről külön kérdőívet vettünk fel (Gyermek kérdőív), mely feltérképezte a családban élő összes gyermeknél a következő témaköröket: óvodai, iskolai jellemzők, betegségek előfordulása, gyermekszükségletek kielégítettsége, gyermek-szülő kapcsolatának jellege. A kérdőívek kialakításánál a 2011-es helyzet-, igény- és szükségletfelmérés kérdéseit vettük alapul, ugyanakkor tapasztalatok alapján módosítottuk és kibővítettük azokat. A kérdőíveket a mellékletben közöljük.

A kvalitatív adatgyűjtési fázisban az interjúk¹ feltérképezték a helyi gyermekszükségleteket, azok kielégítettségét, valamint a település ellátottságát infrastruktúra és szolgáltatások tekintetében. A Gyerekesély program kapcsán kérdéseket tettünk fel arra vonatkozóan, hogy mely szükségleteket elégíti ki a program, melyek az elindított programelemek, azoknak milyen a fogadtatása, helyi közösségbe való beágyazottsága. A megszólalt szakemberek között volt védőnő, nemzetiségi önkormányzati képviselő, polgármester, valamint gyógypedagógus. Az anonimitás megőrzése érdekében az interjúalanyok által betöltött pozíciókat ennél jobban nem konkretizáljuk.

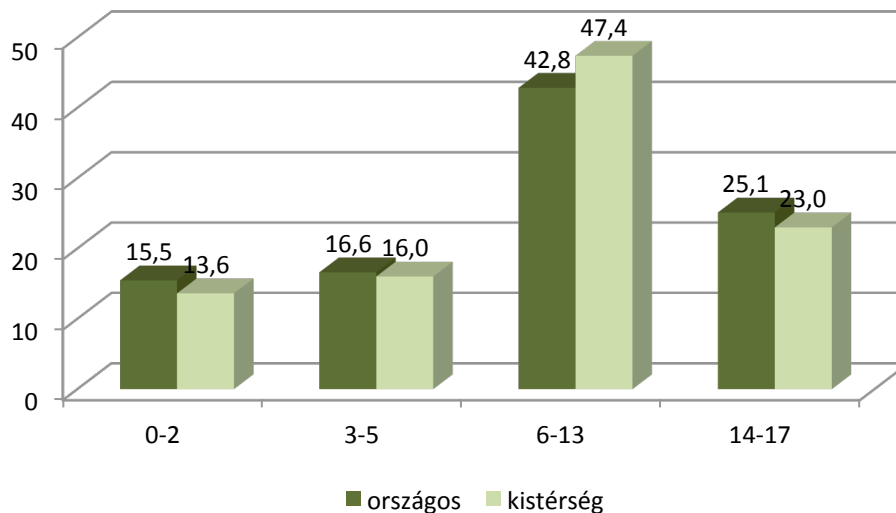
¹ Az interjúkat Rusinné Dr. Fedor Anita és Dr. Szoboszlai Katalin készítették 2014 áprilisában.

2. Demográfiai jellemzők

A gyermekek életkori megoszlása a kistérségben az országos trendhez hasonló állapotot mutat. Két korcsoportnál figyelhetünk meg említésre méltó különbséget: a 0-2 év közöttiek aránya alacsonyabb a kistérségben, ugyanakkor a 6-13 év feletti gyerekek száma 4,5%-kal magasabb az országosan mértnél.

Hasonló eloszlást mutat a kistérségi és az országosan vizsgált két szélső gyermek életkorcsoport számossága. Országosan 9,6%-os különbség van, addig a Fehérgyarmati térségben ez különbség 9,3% (1. ábra). A legalacsonyabb korcsoportban (0-2 évesek) a gyerekek közel fele annyian vannak, mint a legidősebb korcsoportban (14-17 évesek), ami nagyon hangsúlyos gyerekszám csökkenést vetít előre (ugyanakkor ez az arány nem mutat óriási eltérést az egész országban tapasztalható demográfiai problémától). Ez a kedvezőtlen demográfiai tendencia a kistérség gyermekintézményeinek fennmaradása szempontjából is negatív következményekkel járhat, ill. hosszú távon is a gazdasági aktivitás csökkenését vetíti előre.

1. ábra: A Fehérgyarmati kistérségben élő gyermekek életkori megoszlása (%)

Forrás: Népszámlálás 2011 alapján

A kistérségben a 100 aktívkorúra jutó gyerekszám magasabb az országos átlagnál, tehát az egész országot figyelembe véve a kistérség fiatalosnak mondható. Míg országosan 100 aktívkorúra 24 gyerek jut, addig Fehérgyarmaton ez 31. Mindez párosul a kistérségben az időskorúak országos átlaghoz hasonló arányával (országosan 100 aktívkorúra 38 időskorú jut, a Fehérgyarmati kistérségben 37). Az országos átlaghoz képest mérsékelt előregedést jól tükrözi, hogy míg országosan 100 gyermekkorúra 161 időskorú jut, addig az általunk vizsgált kistérségben ez az arány lényegesen alacsonyabb, 100 gyermekkorúra 120 időskorú jut.²

Szociológiai vizsgálatok során gyakran nézeteltérések adódnak abból, hogy a népességben belül kiket tekintünk romának.³ Vizsgálatunk során (az összes kutatott kistérség esetében) abból indultunk ki, hogy azt tekintjük romának, aki annak vallja magát, azaz önmagát romának tekinti. Így a népszámláláshoz hasonlóan kérdőívünkben

² Népszámlálás 2011 adatai alapján

³ A különböző módszerekről és a kialakult szakmai vitáról részletesen beszámol: Horváth Ágota-Landau Edit-Szalai Júlia (szerk.): Cigánynak születni. Tanulmányok, dokumentumok. Aktív Társadalom Alapítvány-Új Mandátum, 2000.

az önbevallásos módszerre építve, két tétellel is arra kérdeztünk rá, hogy a megkérdezett első- és másodsorban milyen nemzetiségűnek vallja magát. Ezeket a kérdéseket egészítettük ki azzal, hogy a kérdezettől kívül van-e olyan személy a háztartásban, aki romának tekinti magát. Összesítve ezen kérdésekre kapott válaszokat, azokat a gyerekeket tekintettük romának, akik háztartásában legalább egy személy romának vallotta magát.

A 2011-es népszámlálás eredményei szerint Magyarországon 315 ezren⁴ vallották romának/cigánynak magukat (ez a lakónépesség 3%-a). Ehhez képest a 2011-es népszámlálás adatai szerint a Fehérgyarmati kistérségben 4578-an, ami szerint négyszeres – 12,3%-os - a romák aránya a lakónépességen belül.⁵

3. tábla: A 0-17 éves roma és nem roma gyerekek aránya korcsoportonként a Fehérgyarmati kistérségben (%)

korcsoport	nem roma	roma
0 - 2	55,7	44,3
3 - 5	56,0	44,0
6 - 13	62,8	37,2
14 - 17	79,3	20,7
kistérség összesen	65,0	35,0
országos	88,7	11,3

*TÁRKI Háztartásmonitor 2012

⁴ Másfélszer annyian, mint 2001-ben. Bojer Anasztázia, Kovács Marcell, Simor Éva, Vörös Csabáné, Waffenschmidt Jánosné (2013): 2011. évi Népszámlálás. 3. Országos adatok. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.

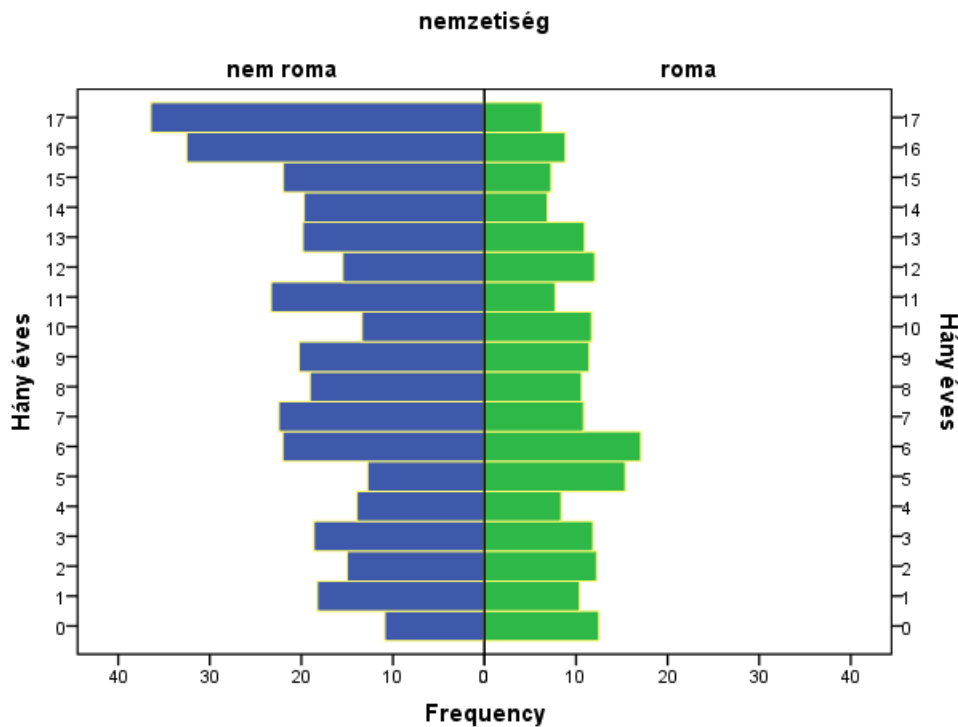
⁵ Csizmazia Tamásné, Kissné Majtényi Mónika, Malakucziné Póka Mária, Sólyom Ildikó: 2011. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS 3. Területi adatok 3.16. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.

Az országosnál jelentősen magasabb (több mint háromszorosa) a roma gyerekek aránya a Fehérgyarmati kistérségben. Míg országosan ez az arány 11,3%, addig a vizsgált kistérségben 35%. Az adatokból az is látszik, hogy a roma gyerekek aránya jelentősen magasabb az 5 éven aluliak körében, mint az idősebb korcsoportokban (3. tábla).⁶ A mintába került gyerekek korcsoportonkénti arányára jellemző, hogy az általános iskolás és fiatalabb gyerekek körében magasabb a romák aránya, mint idősebb társaik között. A fiatalabb korcsoportokban a kérdezett háztartásokban élő gyerekek közel fele roma, míg ez az arány a legidősebb gyerekek körében még csak kevesebb, mint a negyede.

A korpiramis alapján megállapítható szintén, hogy a fiatalabb gyermekek körében magasabb a roma gyerekek aránya, de egyik korosztályban sem tapasztalhatunk kiugrást. Adataink alapján látszik, hogy míg a nem roma családok esetében a vállalt gyermekek száma csökkenést mutat (amely nem teljesen fokozatos), addig a roma családok esetében sokkal stabilabb a gyermekvállalás és az elmúlt két évtizedben némiképpen növekedett.

⁶ A gyermekek kisebbségi hovatartozását a kérdezettek önbesorolása alapján határoztuk meg, a korábban leírtak alapján.

2. ábra: A roma és nem roma gyerekek korpiramisa a Fehérgyarmati kistérségben (fő, N=546)

Az egyszülős, valamint a három- és többgyerekes háztartásokat magas szegénységi kockázatúnak tekintjük, mind a jövedelmi szegénység, mind a súlyos anyagi nélkülözés szempontjából⁷. Az országos adatokhoz képest a magas szegénységi kockázatú háztartástípusok megoszlása tekintetében elég komoly az eltérés. Különösen a rendszerváltás után lettek gyakoribbak az egyszülős háztartások, amelyek az elszegényedés kockázatát tekintve az egyik legveszélyeztetettebb családtípust képviselik. A Fehérgyarmati kistérségben ezen családtípus sokkal ritkábban fordul elő, mint országosan, ugyanakkor a másik veszélyeztetett típus, a három vagy többgyermekes nagycsaládok aránya az országos átlag felett van. A két veszélyeztetett családtípus közül tehát a sokgyerekes családok aránya meghaladja az országos átlagot

⁷ KSH (2013): A relatív jövedelmi szegénység és a társadalmi kirekesztés (Laeken-i indikátorok), 2012. Statisztikai Tükör 2013/66.

(4. tábla).

4. tábla: A magas szegénységi kockázatú háztartástípusok előfordulása
a mintában (% , N=324)

	országos*	kistérség
egy szülő gyermekkel típusú háztartások	22	8,3
három- és többgyermekes háztartások	14,2	17,3

*TÁRKI Háztartásmonitor 2012

A mintába került összes gyermekes háztartás negyede (26,5%-a) tekinthető a korábban bemutatott módszertan alapján roma háztartásnak. Ha a családokban nevelt gyermekek számát vizsgáljuk, az egy gyermeket nevelő családok 33,7%-a, a két gyermeket nevelő háztartások 28%-a roma háztartás. Míg a két gyermeket nevelő családok tekintetében kiegyenlített a romák és a nem romák aránya, nagy különbségeket észleltünk az egy gyermeket, valamint a három és több gyermeket nevelők körében. Az egygyermekes háztartásoknál a nem roma családok aránya közel a kétszerese (60,7% vs 33,7%), még nagyobb a különbség a sokgyermekes háztartások esetében, ahol a roma családok aránya közel négyszerese a nem romákénak (38,4% vs 9,6%).

3. Foglalkoztatottság

A kistérségben alacsony az aktív munkaerőpiaci részvétel, holott a foglalkoztatottság jelentősen csökkenti a szegénységi kockázatot. Magyarországon az összes háztartás viszonylatában azt látjuk, hogy míg a foglalkoztatottak körében 5,3%-os a jövedelmi szegénységi ráta, addig a nem foglalkoztatottak körében ennek több mint háromszorosa (17%), a munkanélküli háztartásokban pedig kilenceszerese (49,5%)⁸.

A foglalkoztatottság tekintetében a kistérség adatai bizonyos tekintetben hasonlóak az országos állapotokhoz. A foglalkoztatottak közé tartoznak hivatalosan azok is, akik alkalmi munkát vállalnak, vagy közmunkások, tehát az adatok tükrében nem biztos, hogy az aktív státuszuk mellett folyamatos jövedelmük biztosított a család számára.

Amennyiben a közfoglalkoztatottakat aktívnak tekintjük, akkor a kistérségben a munkanélküliség azonban alacsonyabb az országos átlagnál- első ránézésre a valóságosnál jobb képet festve; míg a GYES-en lévők aránya 7%-kal alatta marad az országos átlagnak.

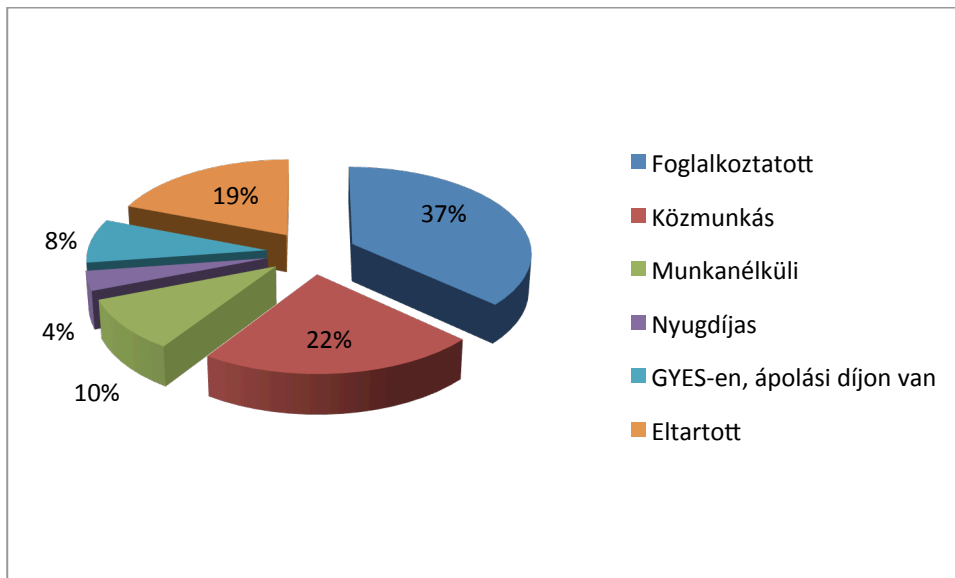
⁸ EU-SILC 2012. A felmérés megállapításai a 2011-es évre vonatkoznak. In: KSH (2013): A relatív jövedelmi szegénység és a társadalmi kirekesztés (Laeken-i indikátorok), 2012. Statisztikai Tükör 2013/66.

5. tábla: A gyermekes családokban élő aktív korúak gazdasági aktivitása (%)

	országos ⁹	kistérség
	2012	2014
aktív	53,2	59,3
munkanélküli	11,7	9,8
gyes-en lévő	10,5	3,6
nyugdíjas	5,5	8,2
eltartott	19,8	19,1
összesen	100	100

⁹ TÁRKI Háztartásmonitor 2012

3. ábra: A gyermekes családokban élő aktív korúak (16-62 évesek) gazdasági aktivitása a Fehérgyarmati kistérségben

A kistérségben jelentős a közfoglalkoztatottak aránya (22%). Magas azon családok száma, ahol a háztartásban a foglalkoztatottság a közfoglalkoztatást jelentette: minden negyedik család (25%) tartozott ebbe a kategóriába (6. tábla). A közmunka átlagos időtartama nyolc hónap volt az elmúlt egy évben. Még így is magas azok aránya, akiknek közmunka sem jutott, és a háztartásban egyetlen foglalkoztatott sincsen (14%).

Bár a kistérségben nyilatkozó szakemberek örülnek a közmunka program nyújtotta lehetőségeknek, de mégis elmondható, hogy érzékelik azt is, hogy a foglalkoztatás ezen formája lényegében csak átmeneti megoldást nyújthat a problémára: *„Munka, azt tartanám, hogy egy olyan munka lenne, hogy ne ez a közhasznú foglalkozás, hanem egy állandó munka, mert akkor minden ember eljárna dolgozni. Én közben foglalkozom a falumban közhasznú irányítással is, és látom, hogy mennyire akarnának az emberek dolgozni, de nincs lehetőségük”* (országos nemzetiségi önkormányzati képviselő).

6. tábla: A gyermekes háztartások összetétele az aktív korúak foglalkoztatási státusa szerint a Fehérgyarmati kistérségben

	%
a háztartásban van foglalkoztatott	86,3
ezen belül: csak közfoglalkoztatott van	25,2
a háztartásban nincs foglalkoztatott	13,7

A munkalehetőségek hiánya mellett az elhelyezkedést jelentősen nehezíti az itt élők alacsony iskolázottsági szintje is: a gyermekes családokban élő felnőttek 42,5%-a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezik. Magyarországon az utóbbi évtizedekben fokozatosan növekedett a népesség iskolázottsági szintje, elsősorban az érettségizettek aránya emelkedett a felnőtt népesség körében. 1960-ban a 18 éves és idősebb népesség 9%-ának, 2001-ben már több mint egyharmadának, 2011-re pedig majdnem felének volt érettségi bizonyítványa¹⁰. Adataink szerint a kistérség gyermekes családjaiban az érettségizettek aránya közel harmadával marad el a magyar felnőtt népességre vetített átlagtól.

¹⁰ Népszámlálás 2011 alapján

7. tábla: A gyermekes családokban élők legmagasabb iskolai végzettsége

	fő	%
kevesebb, mint 8 általános	52	6,9
8 általános	267	35,6
szakmunkásképző; szakképzés érettségi nélkül	176	23,5
érettségi	175	23,4
felsőfok	79	10,5
összesen	749	100

4. Szegénység és társadalmi kirekesztettség

A szegénység és társadalmi kirekesztettség több dimenzióban mérhető¹¹; a nemzetközi standardnak megfelelően ilyenek: a jövedelmi helyzet (relatív jövedelmi szegénység, 4.1. pont), az anyagi javakkal való ellátottság (anyagi depriváció, 4.2. pont) és a foglalkoztatottság (3. fejezet és 4.2. pont).

A gyermekes családok szegénysége megragadható mind objektív, mind szubjektív mutatókkal. A Háztartás kérdőívben mindkettőt mértük. Az objektív mutatókkal elsősorban azt térképeztük fel, hogy milyen a családok jövedelmi helyzete, valamint milyen kiadásokra van elegendő pénzük a családoknak, ill. melyek azok a szükségletek, amelyeket inkább háttérbe szorítanak. A szubjektív mutatók arról árulkodnak, hogy miként vélekednek a megkérdezettek saját helyzetükről.

Ahogy az az országos adatokból is kitűnik, a szegénység és nélkülözés egyes csoportokat jobban veszélyeztet. Így például a 18 év alattiak körében a jövedelmi szegénység kockázata a magyar átlag 1,6-szorosa. Magasabb továbbá a szegénységi ráta az egyszülős és sokgyerekes, valamint a foglalkoztatott nélküli családokban. Az anyagi nélkülözés kockázata a sokgyerekes, az egy szülő gyermekkel típusú és a munkanélküli háztartásokban nagyobb Magyarországon¹².

4.1. Relatív jövedelmi szegénység

Eredményeink szerint az alacsony foglalkoztatottság következtében a gyermekes családok – bevallott – egy főre jutó átlagos jövedelme 45 800 forint a Fehérgyarmati

¹¹ KSH (2013): A relatív jövedelmi szegénység és a társadalmi kirekesztés (Laeken-i indikátorok), 2012. Statisztikai Tükör 2013/66. Gábos András – Szívós Péter – Tátrai Annamária: Szegénység és társadalmi kirekesztettség Magyarországon, 2000-2012. In: Szívós Péter – Tóth István György (szerk.): Egyenlőtlenség és polarizálódás a Magyar társadalomban. TÁRKI Monitor Jelentések 2012.

¹² KSH (2013): A relatív jövedelmi szegénység és a társadalmi kirekesztés (Laeken-i indikátorok), 2012. Statisztikai Tükör 2013/66.

kistérségben. Ez az összeg a 64 400 forintos országos átlagjövedelemnek¹³ csupán 71%-a. Jövedelmi értelemben szegénynek nevezzük azokat a háztartásokat, amelyek egy meghatározott havi összegnél kevesebből gazdálkodnak. A tanulmányban a továbbiakban a - TÁRKI Háztartásmonitor 2012 eredményei alapján számított - havi nettó 66 000 forintos jövedelmet tekintjük *relatív szegénységi küszöbnek*¹⁴; az ez alatt élő családokat, gyerekeket pedig jövedelmi szempontból *szegénynek*.

8. tábla: A jövedelmi szegénységben élő 0-17 évesek aránya a Fehérgyarmati kistérségben (%)

Az OECD2 ekvivalens jövedelem mediánjának 60%-a alatt élők				
országos 2009	országos 2012	kistérség 2013		
		roma	nem roma	együtt
21,9	26	68,6	37,2	45,5

Az alacsonyabb átlagos jövedelemnek köszönhetően a kistérségben a gyermekeknek pedig közel fele, 45,5%-a a szegénységi küszöb alatt él. Különösen magas ez az arány annak fényében, hogy a jövedelmi értelemben vett gyermekszegénység mértéke országosan 26% (7. tábla). A szegénységi kockázat különbözik a magyar és nem magyar nemzetiségű családokban. Felmérésünk eredményei szerint a roma családban élő gyerekek közel 70%-a szegény; ez majdnem kétszerese a nem roma családban élő szegény gyerekek arányának.

¹³ TÁRKI Háztartásmonitor 2012 alapján

¹⁴ A szegénységi küszöb megállapításakor az OECD2 skálával számított ekvivalens jövedelem mediánját veszik alapul a háztartásokban. Az ekvivalens mediánjövedelem 60%-a, a szegénységi küszöb havi nettó 66 000 Ft volt a TÁRKI Háztartásmonitor 2012 vizsgálatban. Az OECD2 együtthatók értéke: 1 (első felnőtt), 0,5 (további felnőttek: a), 0,3 (gyermekek). Képletben kifejezve: $E=1+0,5*(NA-1)+0,3*NC$, ahol NA a felnőttek, NC a gyermekek száma a háztartásban. Forrás: KSH (2005): A jövedelem mint az országos anyagi jólét mérőszáma. Társadalomstatistikai Füzetek 43.

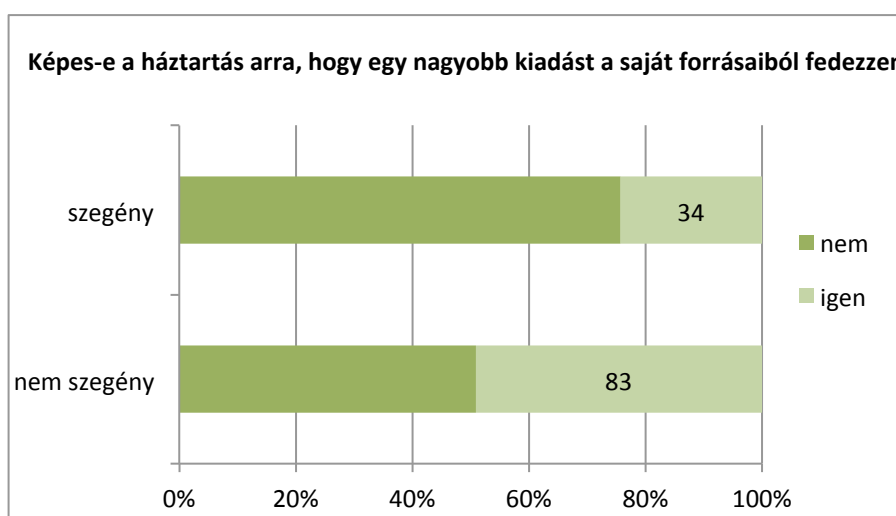
Az interjúk alapján is elmondható, hogy a roma családok jelentős része kifejezetten rossz anyagi körülmények között él: „a családok elég szegények, de annak ellenére mindent megtesznek a gyerekekért a romák” (országos nemzetiségi önkormányzati képviselő).

4.2. Anyagi nélkülözés és a hátrányok halmozódása

A Fehérgyarmati kistérségben a háztartások 62%-a nem képes arra, hogy egy nagyobb összegű (60 000 forintos), váratlan kiadást önerejéből fedezzen. A kistérségi szegény családok anyagi biztonságának hiányát karakteresen jelzi, hogy kevesebb mint negyedük képes egy nagyobb összegű nem tervezett kiadást fedezni; ez az arány a nem szegények körében a duplája. Országosan ez az adat a gyermekes háztartások körében mindössze 21,3%, míg a gyermekteleneknél 31%.¹⁵

Egy másik országos reprezentatív felmérés szerint Magyarországon 81% azok aránya, akik képtelenek a váratlan kiadások fedezésére¹⁶.

4. ábra: A gyermekes családok tartalékai a Fehérgyarmati kistérségben

¹⁵ Magyar Statisztikai Zsebkönyv, 2012. KSH 2013

¹⁶ TÁRKI Háztartásmonitor 2012

A megkérdezett háztartások magas százalékának van valamilyen rezsiköltség- vagy hiteltörlesztés elmaradása. A szegény családok között ez az arány lényegesen magasabb. A fizetési hátralék az összes gyermekes családra vetítve 4 ezer forinttól 7 millió forintig terjed. Az elmaradás átlagosan 76 200 forint.

Az elmaradások tekintetében hangsúlyos különbségeket találhatunk a szegény és a nem szegény családok között. A kistérségben összességében lakásfenntartás terén legtöbben villanyszámla elmaradással küzdenek (21,2%), de jelentős mértékű a vízszámla (9,6%), lakáshitel (6,9%), gázszámla (4,8%) hátralék (9. tábla). A szegények esetében ennél lényegesen rosszabb a helyzet, különösen a lakásfenntartási költségek tekintetében. A szegény háztartások több mint negyedének (28,4%) van ugyanis villanyszámla elmaradása. A nélkülöző családok 6,6%-a tartozik a gázszámlával, 3,6% pedig az esedékes törlesztőrészlettel. Egyéb rezsiköltség hátralékot a szegény családok 9,4%-a, albérleti díj hátralékot 3,7%-uk halmozott fel. Jelentős mértékű a bolti, vagy családi/baráti tartozást – esetleg uzorakamatot - törleszteni nem tudók aránya a szegény családok (11% és 14%) körében is, a nem szegény családokat ez a probléma kevésbé érinti. Többen vannak azok, akiket – érzésük szerint – fenyeget az a veszély, hogy hátralék miatt most vagy a jövőben elveszíthetik lakásukat: a megkérdezettek 6,4%-a tart ettől.

9. tábla: Az eladósodás mértéke a gyermekes háztartások között a Fehérgyarmati kistérségben (%)

Van-e elmaradásuk az alábbi költségek terén?	szegény	nem szegény	összesen
Lakásfenntartás			
áram/villanyszámla	28,4	15,3	21,2
víz-, csatornaszámla	11,1	8,4	9,6
lakáshitel, áruhitel törlesztőrészlet	3,6	1,2	6,9
Gázzámla	6,6	3,4	4,8
egyéb rezsiköltség (pl. telefon, tévé, lakásbiztosítás)	9,4	6,3	7,7
lakbér, albérleti díj, közös költség	3,7	2,7	2,9
Egyéb			
bolti tartozás	10,6	1,5	5,6
tartozás családnak/barátnak/ismerősnek	13,7	6,6	9,8
egyéb költség	3,2	5,4	4,4

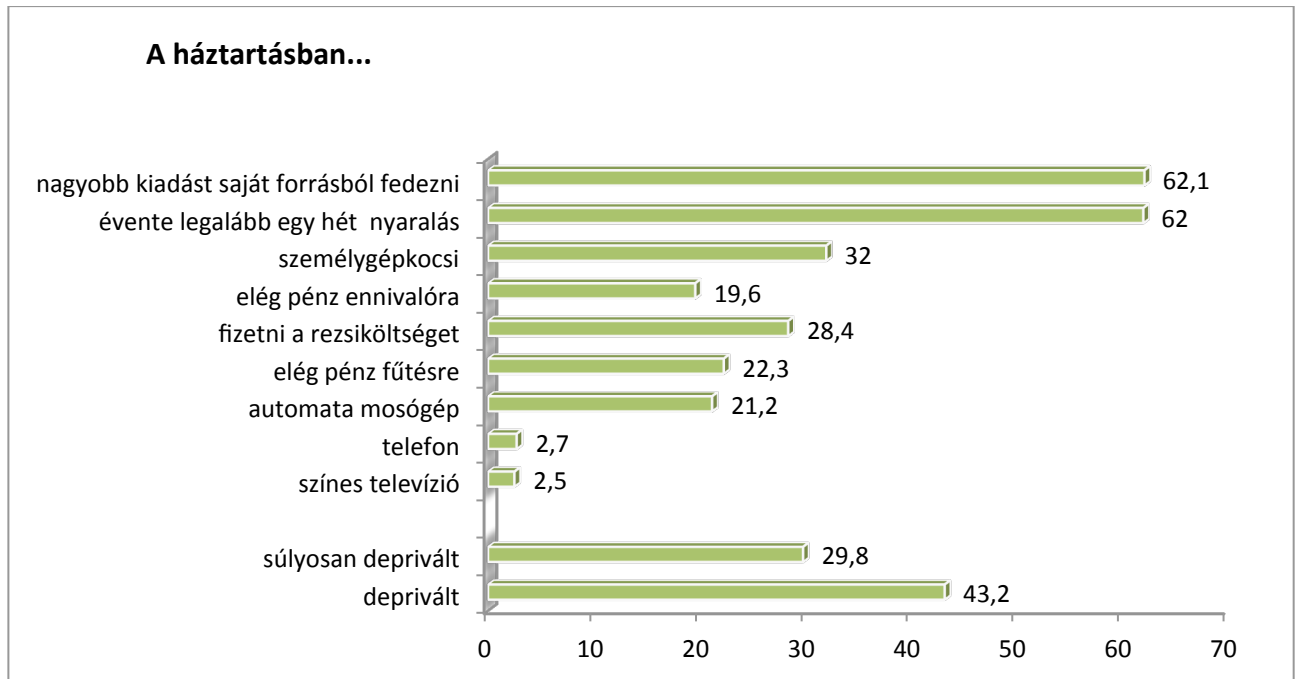
A tartozás sok esetben már oda is elvezetett, hogy a villanyt ki kellett kapcsolni, a családok 11,7%-ánál fordult elő, több mint 4%-nál a kérdezés időpontjában is ki volt kapcsolva az áram. A víz és gáz kikapcsolása jelentett még gondot a családoknál, 5-8% körül van azon háztartások aránya, ahol elmaradás miatt már kapcsolták ki a szolgáltatást. A gáz azonban a háztartások 17%-ban nincs is bevezetve.

Más módszertannal végzett, de mégis az összehasonlítás szempontjából fontos vizsgálat, amelyet a KSH végzett és a Magyar Statisztikai Zsebkönyv 2012-es kiadványában jelentetett meg. Ez azt mutatta, hogy a gyermekes családok körében nagyjából kétszer olyan magas az aránya azoknak, akik nem tudják időben befizetni a közüzemi díjakat, valamint más kiadásokat fedezni, mint ahol nincs kiskorú eltartott. Minél több gyermek él a családban, annál kevésbé voltak képesek a számlákat időben kiegyenlíteni¹⁷.

Mint említettük, a kirekesztettségnek a jövedelmi szegénységen kívül vannak más elemei is. Az egyik ilyen az *anyagi depriváció*, amely bizonyos anyagi javaktól való megfosztottságot jelent. A szakemberek az anyagi depriváció mérésére egy kilenc kérdésből álló indexet fejlesztettek ki. Azt a háztartást, amely a kilenc jószág közül háromban hiányt szenved, *depriválnak* a négy tételben hiányt szenvedőket pedig *súlyosan depriválnak* nevezzük¹⁸. A depriváltságot mérő kilenc kérdést (vagyis az anyagi depriváció *elemi* indikátorait), valamint a nélkülözők és súlyosan nélkülözők megoszlását (az anyagi depriváció *összetett* indikátorait) az 5. ábra foglalja össze.

¹⁷ Magyar Statisztikai Zsebkönyv, 2012. KSH 2013.

¹⁸ KSH (2013): A relatív jövedelmi szegénység és a társadalmi kirekesztés (Laeken-i indikátorok). 2012. Statisztikai Tükör 2013/66. Gábos András – Szívós Péter – Tátrai Annamária: Szegénység és társadalmi kirekesztettség Magyarországon, 2000-2012. In: Szívós Péter – Tóth István György (szerk.): Egyenlőtlenség és polarizálódás a Magyar társadalomban. TÁRKI Monitor Jelentések 2012.

5. ábra: A gyermekes családok anyagi deprivációja a Fehérgyarmati kistérségben¹⁹

Adataink szerint a Fehérgyarmati kistérségben a családok 43%-a nélkülözőnek, 30%-a pedig súlyosan nélkülözőnek minősül. A megfelelő országos adat az összes háztartásra vetítve 44% és 26%²⁰.

¹⁹ A felmérésben alkalmazott kérdéssor tartalmilag megegyezik az EUROSTAT-féle kérdéssorral; a kettő között csupán kisebb fogalmazásbeli különbségek vannak. Nagyobb változtatást csak az ennivalóra vonatkozó kérdésnél végeztünk, ahol kérdésünk így szólt: *Előfordult-e az elmúlt egy évben, hogy nem jutott elég pénzük ennivalóra?* Az EUROSTAT kérdőívben az szerepelt, hogy a háztartás tagjai megengedhetik-e maguknak, hogy legalább kétnaponta húst, húsfélét fogyasszanak.

²⁰ EU-SILC 2012. A felmérés megállapításai a 2011-es évre vonatkoznak.

10. tábla: A gyermeces családok a társadalmi kirekesztettség dimenzióiban

Kirekesztődések száma a foglalkoztatottság, relatív jövedelmi szegénység, anyagi depriváció terén	nem roma	roma	összesen
0	51,9	16,1	42,3
1	34,7	27,6	32,8
2	10,9	36,8	17,8
3	2,5	19,5	7,1

A gyermeces családok kirekesztettsége a foglalkoztatottság, relatív jövedelmi szegénység és anyagi depriváció dimenziókban együttesen is mérhető. A kistérségben a családok 42%-át nem érinti egyik hátrány sem, harmaduk pedig legalább egy dimenzióban érintett (10. tábla). A többi háztartásban a hátrányok halmozódnak: a háztartások közel ötödére kétfajta kirekesztődés jellemző. A kistérségben adataink szerint magas a mélyszegénységben élő családok aránya (7%), vagyis azoké, akik mindhárom dimenzióban a társadalom peremére szorulnak. Ha csak a roma családokat vesszük alapul, akkor eredményeink szerint mindössze 15%-ukat nem érinti egyetlen kirekesztődés sem, a hátrányok halmozódása viszont sokkal inkább jellemzi őket. Kétféle kirekesztődés jellemző például a roma családok 37%-ára, a nem roma családoknak pedig „mindössze” 11%-ára. A háromféle kirekesztődés, a mélyszegénység gyakorlatilag alig érinti a nem roma családokat, addig a roma családok ötöde mélyszegénységben él.

4.3. A családok szegénység érzete

A szegénység érzete, megélése szintén sokat elárul a családok helyzetéről. Az országos arányokkal történő összehasonlításból az tűnik ki, hogy a kistérség pozitívabban látja

saját helyzetét. Feleannyian nyilatkozták csak, hogy nélkülözések között élnek, míg több mint másfélszerese azon háztartások aránya, akik úgy vélekednek, hogy beosztással jól kijönnek (11. tábla). Ebben az is szerepet játszhat, hogy mivel hátrányos helyzetű térségről van szó, a helyi referencia csoportok valószínűleg eleve rosszabb anyagi helyzetben vannak az országos átlagnál, és a kérdezettek nyilván ezekhez a csoportokhoz viszonyították saját helyzetüket a válaszadás során. Azonban, ha a szegény/nem szegény dimenzióban is gondolkodunk, a két családtípus között markáns különbségek rajzolódnak ki a térségben. A kérdezett családok nagy része (39%) úgy érzi, hogy beosztással jól kijönnek, de mindössze 6%-uk gondolja, hogy gondok nélkül élnek. 17,1%-uk számolt be arról, hogy hónapról hónapra élnek. Ugyanakkor nem magas azon válaszolók aránya sem, akik úgy ítélték meg, hogy nélkülöznek (5,3 %).

Természetesen erre a kérdésre adott válaszok esetében is nagy különbség figyelhető meg a szegény és a nem szegény családok esetében. Megfigyelhető, hogy a szegény családok válaszai az országos mintázatot követik, míg a nem szegények az országosnál lényegesen jobbnak értékelik anyagi helyzetüket (11. tábla). A gondok nélkül élők aránya több mint négyszeres a nem szegények (8,5%), mint a szegények (2%) körében. Továbbá, a szegény családok mindössze 27,2 %-a állítja, hogy beosztással jól kijönnek, ez az arány a nem szegények körében 48%. Még nagyobb a különbség, amikor rendszeres anyagi gondokról van szó. Az alacsony jövedelmű családok közel tizede ugyanis egyenesen nélkülözések között él, míg a magasabb jövedelműek közül a háztartásoknak csak 1%-a nyilatkozott így. Hónapról hónapra a szegények 22%-ának vannak anyagi gondjai, illetve 38%-uk éppen hogy kijön havi jövedelméből. A megfelelő arányok a nem szegények körében jóval alacsonyabbak.

11. tábla: A háztartások anyagi helyzetének megítélése a Fehérgyarmati kistérségben (%)

Hogy érzi, Önök anyagilag ... ?	országos*	kistérség		
		szegény	nem szegény	együtt
gondok nélkül élnek	2	2,0	8,5	5,6
beosztással jól kijönnek	23	27,2	48,3	38,7
éppen hogy kijönnek a havi jövedelmükből	40	38,1	30,7	34,1
hónapról hónapra anyagi gondjaik vannak	26	22,4	11,4	16,4
nélkülözések között élnek	9	10,2	1,1	5,3
összesen	100	100	100	100

*TÁRKI Háztartásmonitor 2012

A családok arról is nyilatkozhattak a kérdőívben, hogy szegénynek tartják-e magukat (12. tábla). A vázolt anyagi gondokkal együtt az összes megkérdezett harmada (34%) nem sorolta magát, illetve családját a szegények közé. A jövedelmi szegénységi küszöb alatt élők 15%-a úgy nyilatkozott, hogy nem szegény. Ez több dologgal is összefüggésben állhat. Egyrészt azzal, hogy az érintettek hozzájuk hasonlókhöz hasonlítják saját helyzetüket; másrészt azzal, hogy a szegénységnek és kirekesztettségnek a jövedelem csak egy – bár kétségtelenül az egyik legfontosabb – dimenziója. A legtöbben a jövedelmi szegények közül (59%) bizonyos értelemben szegénynek érzik magukat. A nem szegény családok fele viszont ténylegesen úgy is érzi, hogy nem szegények. A háztartások 15%-a véli magát teljes mértékben szegénynek, és itt hatalmas a különbség a jövedelmi szegénységben élők és a nem szegények között: gyakorlatilag a nélkülözők ötször annyian érzik magukat teljes mértékben szegénynek

12. tábla: A szegénység szubjektív megítélése a Fehérgyarmati kistérségben (%)

Ön mit mondana a szegénységről: jelenleg Önök ... ?	szegény	nem szegény	együtt
teljes mértékben szegények	25,9	5,4	14,9
bizonyos értelemben szegények	58,7	44	50,8
nem szegények	15,4	50,6	34,3
összesen	100	100	100

A válaszadók harmada (32%) érzi úgy, hogy 3 évvel korábban jobban éltek, a kérdezettek fele szerint ugyanolyan a helyzetük, mint korábban. A szegény családok körében magasabb azok száma, akik a korábbi helyzetüket jobbnak látták, míg a nem szegények esetében többen úgy érezték, korábban rosszabbul éltek. Jövőképük inkább pozitív, hiszen ötödük szerint családja helyzete egy év múlva rosszabb lesz, míg a kérdezettek harmada látja optimistán a jövőt. Ugyanakkor más kistérségekben a kérdezettek ennél sokkal pesszimistábban álltak a jövőbeni kilátásaikhoz.

4.4. Szociális szolgáltatások igénybevétele

A szegénység enyhítésében nagy szerepe van a családok által kapott természetbeni juttatásoknak, melynek számos formáját kaphatják/igényelhetik a családok. Mivel a szociális szolgáltatások és természetbeni juttatások rászorultság alapján vehetők igénybe, ezért – a jövedelmileg – szegény családok értelemszerűen nagyobb arányban jutnak ezekhez hozzá. Ami a gyermekeket közvetlenül érintő szolgáltatásokat illeti, azon szegény családok aránya a legmagasabb, amelyek ingyenes tankönyvben vagy ingyenes óvodai/bölcsődei szolgáltatásban (72,7%), valamint szociális étkeztetésben (57,1%) részesültek (13. tábla).

13. tábla: Szociális szolgáltatások igénybevétele a Fehérgyarmati kistérségben (%)

Milyen szolgáltatásban, természetbeni juttatásban részesült az elmúlt egy évben?	szegény	nem szegény
tankönyv, gyermekintézmény térítési díjának átvállalása	72,7	45
élelmiszer, tüzelő juttatás	60,7	42
szociális étkeztetés	57,1	31,9
kisállat, vetőmag-földprogram v. Minden gyerek lakjon jól! programok keretében	35,2	17,1
közgyógyellátás	29,5	17,5
családsegítés, gondozás családsegítőtől vagy gyermekjóléti szolgálattól	13,5	14,3
adósságkezelési szolgáltatás	4	1,3
fogyatékosokat támogató szolgálat, fogyatékosok nappali intézménye	3,2	2,1

Eredményeink szerint természetbeni juttatásként a szegény családok nagyjából harmada kapott kisállatot, vetőmagot, míg közel kétharmaduk élelmiszert, tüzelőt. A háztartások harmada részesült közgyógyellátásban, tizede családsegítésben, családgondozásban. Ez utóbbi viszonylag alacsony arány valószínűleg azzal is magyarázható, hogy a kézzelfogható juttatásokkal szemben az érintett családokban olykor kevésbé tudatosul, hogy részesültek egy szolgáltatásban.

Fogyatékosoknak járó szolgáltatást, továbbá adósságkezelési tanácsadást (3-4%) alig vettek, vehettek igénybe a családok. Az adatokból kitűnik, hogy az említett szolgáltatásokhoz a jövedelmi értelemben nem szegény családok is hozzájutottak. A nem

szegények körülbelül harmada kapott ingyen tankönyvet, szociális étkeztetést, és élelmiszer vagy tüzelő juttatást.

5. Lakáshelyzet

A bérlakások aránya Magyarországon igen alacsony, a gyermeket nevelő családoknak országosan 93,2%-a saját tulajdonú lakásban él. A kistérségben kicsivel alacsonyabb a tulajdonosi jogcímen a lakásban élők aránya 86,6%, míg a kérdezetteknek mindössze 3,7%-a lakik önkormányzattól bérelt lakásokban (kevesebben laknak mástól bérelt lakásban) és 7,8% él más jogcímen lakásában, mint például szolgálati lakás, vagy szívésségi ingatlanhasználat.

A lakások felszereltsége jelentős eltérést mutat az országos átlagokhoz képest, minden jellemző kapcsán sokkal rosszabbak a mutatók. Elsősorban a WC, valamint a vezetékes víz hiánya a jellemző. Az országos jellemzőkhöz képest a fürdőszobával való ellátottság tekintetében is nagy eltéréseket találtunk (több mint ötszörös a kistérségi hiány az országosnál), a vezetékes víz és WC tekintetében a helyzet még rosszabb. Több mint hétszerese az országos átlagnak azon háztartások száma a kistérségben, ahol nincs vezetékes víz, valamint hasonló azon lakások aránya, ahol nincs vízőblítéses WC. (14. tábla). A felszereltségben tapasztalt hiányosságok tekintetében a nem szegény családok esetében is lényegesen rosszabb a helyzet az országos átlagnál, de a szegény háztartásoknál ezek a gondok hatványozottabban jelentkeznek. A szubstandard lakások aránya a szegények körében több mint tízszerese az országos átlagnak. Hasonló drámai adatokat találtunk a WC-vel és fürdőszobával való ellátottság tekintetében is.

14. tábla: A gyermekes háztartások lakásainak főbb jellemzői (az összes lakás %-ában)

	országos	kistérség		
		szegény	nem szegény	összesen
bérlakás	7	4,3	4,6	4,4
nincs fürdőszoba	3	28,1	6	17,4
nincs vezetékes víz	2	27,5	7,1	17,7
nincs vízöblítéses WC	3	35,3	10,9	23,5
zsúfolt lakás (>2 fő/szoba)	12	44,7	15,4	30,5
szubstandard lakások	3	39,5	10,9	25,7

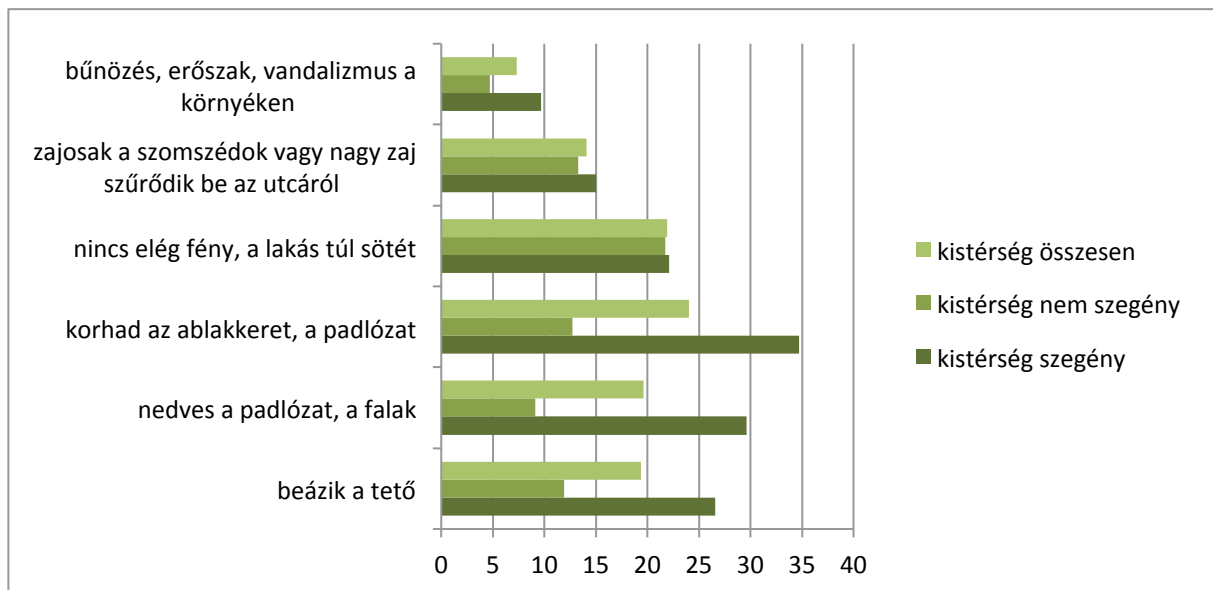
A rossz lakókörnyezetet további, a lakás állapotára vonatkozó kérdésekkel is vizsgáltuk (5. ábra). A kérdezettek körülbelül hatoda panaszkodott arra, hogy beázik a tető. A legnagyobb gondot a kistérségben a nedves a padlózat, vagy a falak okozzák, erre utaltak leginkább a megkérdezettek. A kérdezett családok 24%-ánál jellemző, hogy korhadnak az ablakkeretek, vagy a padlózat, a megkérdezett háztartások 22%-a érezi azt, hogy lakása nem elég világos (15. tábla).

Amennyiben a családok anyagi helyzetét is vizsgáljuk, azt láthatjuk, hogy a rossz lakhatási körülmények ebben a tekintetben is fokozottan érintik a szegény családokat. A következő tényezők (nedves padlózat és falak; korhadó ablakkeret és padlózat; beázó tető) a nélkülöző családok esetében lényegesen gyakrabban fordulnak elő (6. ábra).

15. tábla: A gyermekes háztartások lakásainak főbb jellemzői (az összes lakás %-ában)

	kistérség
beázik a tető	19,4
nedves a padlózat, a falak	19,6
korhad az ablakkeret, a padlózat	24
nincs elég fény, a lakás túl sötét	21,9
zajosak a szomszédok vagy nagy zaj szűrődik be az utcáról	14,1
bűnözés, erőszak, vandalizmus a környéken	7,3

5. ábra: A gyermekes háztartások lakásainak állapota (az összes lakás %-ában)

A környékről való kérdéseink három csoportba oszthatóak. A Háztartás kérdőív zárt kérdésekre kapott válaszaiból az tükröződik, hogy a kistérségben a háztartások 7,3%-a szerint jellemző a bűnözés és vandalizmus környékükön (ez az érték viszonylag alacsony a többi vizsgált térséghez képest). Itt is sokkal érintettebbek a szegény családok: 14,1%-uk vélte úgy, hogy zajos a környékük és a szomszédok (5. ábra).

16. tábla: A kérdezők véleménye a kistérségi lakásokról

	kistérség		
	szegény	nem szegény	összesen
A lakás sötét vagy berendezése sivár, egyhangú.	39,0	13,1	26,9
A lakás mindazon helyiségei, melyeket alkalmas volt megfigyelni, nagyjából tiszták.	69,4	90,6	79,2
A lakás mindazon helyiségei, melyeket alkalmas volt megfigyelni, nagyjából rendezettek.	69,8	90,9	79,5
Az épület biztonságos egy gyermek számára (nem balesetveszélyes, nem rejt egészségügyi kockázatot).	70,0	86,9	77,8
Az udvar rendezett.	62,1	87,6	73,8
A környező házak jó állapotúak, rendezettek.	50,6	79,3	63,7
Az utca földút.	21,2	11,5	16,8

A Háztartás kérdőív utolsó egységében a kérdezők maguk alkottak véleményt a mintába került háztartások lakásának/lakókörnyezetének állapotáról. A kérdezők a lakások 27%-áról nyilatkozták azt, hogy sötét, berendezése sivár. A lakások ötödét találták rendezetlennek, vagy tisztátalannak, itt elsősorban a szegény családok lakásáról nyilatkoztak negatívan a kérdezőbiztosok. Hasonló azon lakások aránya, ahol a kérdező úgy találta, hogy nem biztonságos gyermekek számára az épület vagy az udvar. A szegény háztartások közel harmadát nem találták biztonságosnak gyermekek számára a kérdezők. A környező házak állapotát többségében jónak, rendezettnek értékelték a kérdezőbiztosok (16. tábla).

A Háztartás kérdőívben feltettünk nyitott kérdéseket is, amelyek a kérdezettek településére vonatkoztak. A kistérség több településén is kiemelték a lakhelyük nyugodtságát (Szatmárcseke, Jánkmajtis, Fehérgyarmat), utaltak azonban a rossz közbiztonságra is, elsősorban Ófehértón. Hivatkoztak arra, hogy a környék kiszámíthatósága és békessége, valamint a jó lakóközösség miatt biztonságban érzik gyermekeiket a településen.

6. Oktatás, nevelés

6.1. Otthoni szocializáció

Az alapvető fizikai szükségletek kielégítése mellett a gyermeki fejlődéshez elengedhetetlen a családi körben közösen eltöltött idő. A kérdezett családok döntő többségében (90%-ában) a család együtt, azaz a gyermek/gyermekek mindkét szülővel közösen étkezik, legtöbbször minden nap, de egy héten többször. A szegény családok esetében ez az arány kicsivel magasabb. A mese világa kiemelten fontos a gyermeki kognitív és társas fejlődése szempontjából, így elengedhetetlen lenne az ilyen típusú interakció a gyermek és szülő között²¹. Sajnos azonban a családok negyede nem fordít erre időt. Különösen magas a nélkülöző családok esetében az, hogy erre nem jut idő (30%). A családok több mint háromnegyede megbeszéli a televízióban látottakat gyermekükkel, ez fontos az érkező információ megfelelő feldolgozása miatt, és ennél a kérdésnél nem tapasztaltunk különbséget a szegény és nem szegény családok válaszaiban. Kevesen tudnak azonban közös, nem iskolai kulturális programot szervezni a gyermekeknek, a szegény családoknál mindössze a negyedük engedheti ezt meg magának.

²¹ Morrow, Lesley Mandel. "Reading stories to young children: Effects of story structure and traditional questioning strategies on comprehension." *Journal of Literacy Research* 16.4 (1984): 273-288.

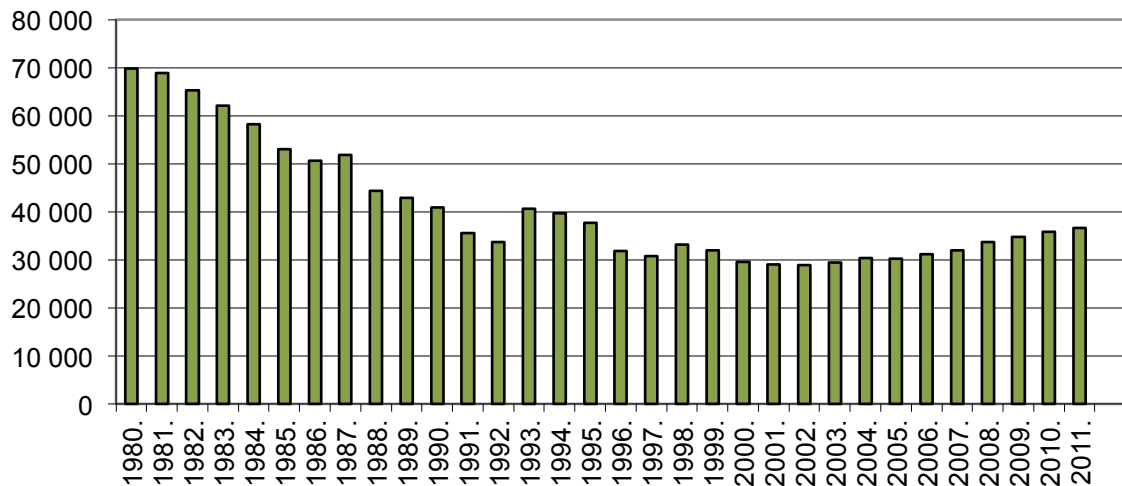
17. tábla: Otthoni nevelési környezet a Fehérgyarmati kistérségben, gyermeki szükségletek kielégítettsége (%)

	kistérség		
	szegény	nem szegény	összesen
Van-e a gyermeknek az életkorának megfelelő könyve?	75,7	91,6	83,2
Szoktak-e Önök otthon a gyermeknek mesét olvasni vagy mondani?	69,9	78,3	73,8
Volt-e a gyermek a család szervezésében múzeumban, zenei vagy színházi előadáson?	26,2	50,4	37,9
Meg szokták-e beszélni a gyermekkel a TV-ben látottakat?	83	86,4	84,6

6.2. Bölcsőde

A 3 évnél fiatalabb gyermekek bölcsődei elhelyezésének lehetőségei a 80-as évek eleje óta folyamatosan csökkennek (6. ábra). 2011-ben Magyarországon 36 685 bölcsődei férőhely állt rendelkezésre. Országosan a gyerekek mintegy 21,8%-a járt bölcsődébe. A kistérségben adataink alapján ennél jóval kevesebben, a gyerekek mindössze 9,4%-a járt bölcsődébe. Az alacsony százalékon belül is a szegény családok gyermekei sokkal ritkábban kerültek bölcsődei ellátásba, mint a nem szegény gyermekek (27,5% vs 72,5 %).

6. ábra: A bölcsődei férőhelyek számának alakulása Magyarországon 1980-2011 között

Forrás: KSH STADAT

6.3. Óvoda

Az óvodába járás lehetőségei ennél jelentősen jobbak. Országosan a 3-5 éves korosztály 82,8%-a jár óvodába, a kistérségben ennél magasabb arányt regisztráltunk. 97%-nyian jelezték, hogy 2-5 éves gyermekük óvodába jár. Ezek az adatok azt mutatják, hogy viszonylag alacsonynak mondható azon gyermekek aránya, akik 4 éves korukig nem kerülnek be az óvodai ellátórendszerbe (18. tábla). A gyerekek 96,5 %-át felvették akkor óvodába, amikor a szülők azt kérték.

Látható ugyanakkor, hogy a szegény családok gyermekei esetében némileg rosszabb ez az arány, az országos átlagnál magasabb azon gyermekek száma, akik nem jártak óvodába, amely komoly hatással lehet a későbbi iskolai teljesítményre, valamint a szocializációs képességekre.²²

²² Darvas Ágnes - Tausz Katalin (2005): Az óvoda lehetőségei a gyermekszegénység csökkentésében. *Educatio* 14 (4): 777-786.

18. tábla: Az óvodakezdés életkora a 3-17 éves gyermekek között (%)

hány éves korától járt óvodába	országos	szegények-e		
		igen	nem	összesen
nem járt	0	2,8	2,2	2,5
2-3	76,4	84,8	84,3	84,6
4	19,1	9,9	11,1	10,5
5	2,6	2,4	1,3	1,9
6	0,4	0	1,1	0,6

A szülők óvodákkal kapcsolatos véleményét mind zárt, mind nyitott kérdésekkel vizsgáltuk a Gyermek kérdőívben. Az óvónőről jó véleménnyel vannak a szülők, mindössze 5,6%-uk nem értett egyet a „Jók az óvónők” kijelentéssel. Ugyanakkor már többen kifogásolták, hogy az óvodában nem veszik figyelembe a gyerekek igényeit és hasonlóan nyilatkoztak arról, hogy nem kezelik a szülőket partnerként. Mindezzel együtt a szülők nem elégedetlenek az óvodák teljesítményével, hiszen 89,3%-uk szerint jól fejlődik a gyermek. Hasonlóan pozitívan vélekednek az óvodák felszereltségéről, valamint a bútorzatáról, többen gondolják azonban úgy, hogy a csoportok túlszűfoltak (44,4%). A gyerekközösséget kifejezetten pozitívan ítélték meg a szülők, de ezzel ellentmondásban áll az, hogy több mint negyedük nyilatkozott úgy, hogy sok az erőszakos és verekedő gyerek (19. tábla). A szülők nagyobb része azzal ért egyet, hogy a roma és a nem roma gyerekek egy csoportban legyenek, de aggasztó, hogy a szülők 23%-a amellet a lehetőség mellett tette le a voksát, hogy jobbak a szegregált csoportok. Míg a romák esetében a külön csoportot preferálók aránya kevesebb, mint 6%, a nem roma családok harmada ezt a lehetőséget jobbnak tartaná.

A nyitott kérdések alapján szintén elmondható, hogy pozitívan vélekedtek az óvodákról, ill. az óvodákban történő fejlesztésekről. Számos szülő kiemelte az óvónők kedvességét

és gyerekcentrikusságát, valamint a szülőkkel való hatékony együttműködést. A szakemberekről mind emberileg, mind szakmailag pozitívan nyilatkoztak, ennek megfelelően többen is említették, hogy milyen jól fejlődik az intézményekben gyermekük. Ugyanakkor többen gondolták úgy, hogy további szakemberekre lenne szüksége az intézményeknek. Sokan említették pozitívként a programok sokszínűségét, nagyra értékelték a programok szervezését is a szülők. A felszereltségről (játékok és környezet) és a hiányzó különórákról merültek fel kifogások.

19. tábla: Az óvodákról alkotott vélemény (%)

	egyáltalán nem jellemző	inkább nem jellemző	inkább jellemző	nagyon jellemző
Jók az óvónők	1,8	3,8	25,6	68,9
Az óvodában figyelembe veszik a gyerek kéréseit, igényeit	2,5	4,2	21,2	72,1
Partnernek tekintik a szülőket.	3,1	8,0	21,9	67,0
A szülők bekapcsolódhatnak a programok kialakításába, szervezésébe	4,6	9,6	27,1	58,7
Jó a gyerekközösség	3,6	7,1	26,1	63,2
A gyerek jól fejlődik	0,6	0,9	23,8	74,6
Az óvoda berendezése, bútorzata megfelelő	1,7	4,0	23,8	70,6
Az óvoda játékokkal, eszközökkel való felszereltsége megfelelő	2,3	6,4	21,4	69,9
Sok az erőszakos, verekedő gyerek	33,9	38,9	19,4	7,9
Túlszűfoltak a csoportok	29,5	26,1	22,8	21,6

6.4. Iskola

A gyermekek iskolakezdésének életkora országosan egyre későbbre tolódik, 1990-ben a 7 évesen iskolába kerülő gyerekek aránya még kb. 10% volt, 2000-re meghaladta a 30%-ot²³; mára arányuk (adataink szerint) eléri az 50%-ot. A késői iskolakezdés – főként a tankötelezettség életkorának csökkentése mellett rontja az általános iskola befejezésének esélyeit a hátrányos helyzetű gyermekek esetében.²⁴ A késői iskolakezdés a kistérségben az országosnak megfelelő arányokat képezi le: a 7 évesen és később iskolába kerülő gyerekek aránya 49,6%.

20. tábla: Iskolai kudarcok előfordulása az iskolás gyermekek között a kistérségben (%)

hány éves korától járt iskolába	szegények-e		összesen
	igen	nem	
nem jár iskolába	5,6	2,7	4,2
6	47,7	44,9	46,3
7	43,9	50,6	47,2
8	2,1	1,9	2
9	0,7	0	0,4

A 7 évesen és később iskolába kerülő gyerekek 3,2%-a iskolaéretlenség miatt marad tovább az óvodában (21. tábla). Kétszer magasabb az emiatt visszamaradó gyermekek aránya a szegény családok esetében, míg a szülők kérésére történő visszatartás jelentősen gyakoribb a nem szegény gyermekek esetében.

²³ Vágó Irén (2005): Felfelé terjeszkedő óvodáztatás – stagnáló hozzáférés. *Educatio* 4. sz. 742–761.

²⁴ Hámori Sz. – Köllő J. (2011): Kinek használ az évvesztés? *Közgazdasági Szemle* LVIII. évf. február. 133–157.

21. tábla: Iskolai kudarcok előfordulása az iskolás gyermekek között a kistérségben (%)

	szegények-e		összesen
	igen	nem	
évvesztes volt	28,6	33,7	31,1
szülői kérésre	4,2	8,7	6,4
iskolaéretlen volt	4,3	2,1	3,2
betegség miatt	0,7	0	0,4
egyéb ok miatt	0,5	1,7	1,1

Az óvodákhoz hasonlóan elsősorban pozitívan nyilatkoztak a szülők az iskolákról. A szülői véleményeket az óvodához hasonlóan mind zárt, mind nyitott kérdésekkel vizsgáltuk. A zárt kérdések alapján megállapítható, hogy amit a szülők leginkább problémának vélnek, az az iskolákban jelenlévő erőszak. Az adatok alapján a szülők 33,4%-aa egyetért azzal a kijelentéssel, miszerint „Sok az erőszakos, verekedő gyerek”.

A szülők mindössze huszada volt negatív véleménnyel a pedagógusokról. Több családnál gondot jelentett, hogy nem kapcsolódhatnak be az iskolai szervezésbe, valamint a tanárok nem tekintik partnernek a szülőket. Az óvodákhoz hasonlóan, kevesen kifogásolták az iskola felszereltségét, bútorzatát (95,7% szerint igazak ezek az állítások: „Az iskola berendezése, bútorzata megfelelő”; „Az iskola eszközökkel való felszereltsége megfelelő.”). Ugyanakkor a szülők magas aránya, 31,5%-a szerint túlszűfoltak az osztályok (22. tábla).

22. tábla: Az iskolával kapcsolatos negatív szülői vélemények előfordulása (%)

	egyáltalán nem igaz	inkább nem igaz	inkább igaz	teljesen igaz
Jók a pedagógusok.	0,9	3,6	37,7	57,8
Figyelembe veszik a gyerek kéréseit, igényeit.	1,1	8,6	30,0	60,2
Partnernek tekintik a szülőket.	1,5	7,9	26,9	63,7
A szülők bekapcsolódhatnak a programok kialakításába, szervezésébe.	2,0	13,0	25,8	59,3
Jó a gyerekközösség	1,9	10,7	27,2	60,2
A gyerek jól fejlődik.	1,6	5,1	24,9	68,4
Az iskola berendezése, bútorzata megfelelő	0,1	4,1	32,1	63,6
Az iskola eszközökkel való felszereltsége megfelelő.	0,9	4,3	35,4	59,3
Sok az erőszakos, verekedő gyerek.	36,5	30,3	22,4	10,8
Túlzsúfoltak az osztályok.	35,7	32,8	20,0	11,5

A válaszadók 13%-a arra is panaszkodott, hogy drog vagy alkoholprobléma van az iskolában (23. tábla).

23. tábla: Mennyire jellemző az iskolában a drogprobléma, túlzott alkoholfogyasztás

	%
nagyon jellemző	2,7
inkább jellemző	10,2
inkább nem jellemző	22,4
egyáltalán nem jellemző	64,7
összesen	100,0

A megkérdezettek több mint fele úgy véli, hogy magas a romák aránya az iskolában, és a válaszadók több mint negyede ellenzi, hogy a roma és nem roma diákok egy iskolába járjanak. Míg a romák esetében a közös oktatást támogatók aránya meghaladja a 90%-ot, addig a nem romák esetében a válaszolók harmada ellenzi ezt.

A nyitott kérdések során is sok pozitívumot említettek a szülők, pozitívan nyilatkoztak a tanárokról és a programokról, valamint arról, hogy jól fejlődnek a gyerekeik. Sokan utaltak rá, hogy nagyra értékelik az iskola utáni kézműves foglalkozást, nyelvórákat, különórákat. Pozitívumként került említésre, hogy a hallgatókat tanulmányi versenyekre viszik az iskolából. Ugyanakkor hiányolták a szülők a külön sportolási lehetőségeket, különórákat, valamint kifogásolták az iskola rossz állapotát, a felszereltség minőségét. A legtöbb kifogás az óvodákhoz hasonlóan az infrastruktúrára érkezett.

A szülőknek az iskolákkal, ill. a gyermekeikkel kapcsolatos elvárásai igen komolyak, hiszen sokan azt várják/szeretnék, hogy gyermekük az oktatási rendszerben minél tovább haladjon. A megkérdezett szülők 43,4%-a gondolta, hogy gyermeke felsőfokú

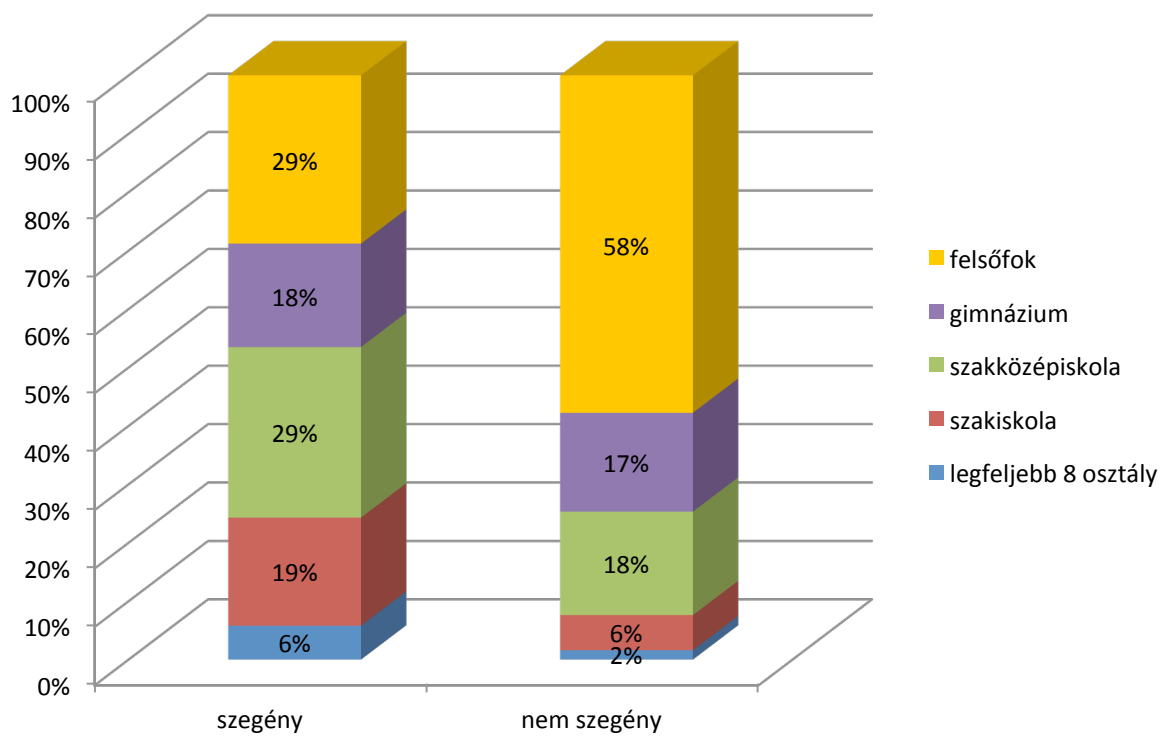
végzettséget szerez majd, azok aránya, akik úgy vélekedtek, hogy legfeljebb 8 osztályt végez majd a gyermekük, 3,7 % volt (24. tábla).

24. tábla Mit gondol, gyermeke milyen iskolai végzettséghez juthat majd? (%)

	kistérség
legfeljebb 8 osztály	3,7
szakiskola	12,2
szakközépiskola	23,4
gimnázium	17,3
felsőfok	43,4
összesen	100,0

Drámaian más képet kapunk, ha az adott családok anyagi helyzetét is vizsgáljuk. Háromszorosa azon szegény szülők aránya, akik szerint gyermekük legfeljebb nyolc osztályt, vagy szakiskolát végez. Ugyanakkor fele annyian reménykednek abban, hogy felsőfokig eljut gyermekük. A nem szegény családok esetében gyakorlatilag alig merül fel, hogy a gyerek nem szerez legalább középfokú végzettséget (7. ábra).

7. ábra: A gyermekek iskolai végzettségére vonatkozó szülői aspirációk a család anyagi helyzete szerint

7. A gyermekek szükségleteinek kielégítettsége

Az anyagi helyzet csak általánosságban határozza meg, hogy a család mennyire képes a gyermekek számára fontos szükségletek biztosítására. Gyakran előfordul ugyanis, hogy a gyermekek szükségleteinek kielégítését másnál sokkal előrébb helyezik a családok²⁵. A szülők háztartási gazdálkodáson belüli preferenciái azonban – a források szűkösége mellett – bizonyos gyermeki szükségletek kielégítését fontosabbnak, másokat halaszthatónak vagy kevésbé fontosnak ítélik meg (24-29. tábla). Más életkori országos mintán (0-15 év) a kérdőívünkben szereplő bizonyos tételeket szintén kérdeztek 2009-ben²⁶, melynek eredményei bizonyos hasonlóságokat, de ugyanakkor különbségeket is mutatnak a kistérségben 2014-ban tapasztaltakkal.

24. tábla: *Kielégítetlen gyermek biológiai alapszükségletek aránya a kistérségben (%)*

Biológiai alapszükségletek	országos	kistérség		
		szegény	nem szegény	összesen
a hétköznapi napi három étkezés	1,1	1,9	0	1
hétfégen napi három étkezés		2,5	0	1,3
két pár megfelelő cipő?	5,1	9	0	4,8
újonnan vásárolt (nem használt) ruha	21,8	11,8	3,5	7,9
meleg téli felsőruha		5,8	1,5	3,8

²⁵További információ a gyermeki szükségletekről: Danis Ildikó (2010): A fejlődés-lélektani perspektíva: gyermeki szükségletek. In Surányi Éva- Danis Ildikó- Herczog Mária (szerk.): Családpolitika más-más szemmel. Budapest: Gazdasági és Szociális Tanács, 102-137.; Bargain, O.-Donni, O.-Kwenda, P (2011): Intrahousehold Distribution and Child Poverty: Theory and Evidence from Côte d'Ivoire. Working Papers. Human Capital and Economic Opportunity Working Group Economic Research Center University of Chicago <http://ftp.iza.org/dp6029.pdf>

²⁶ EU-SILC 2009 adataiból

A gyermekek biológiai alapszükségeit (táplálkozás, ruházkodás) a családok 92-100%-a képes biztosítani. Bizonyos kivételt jelent ez alól az új ruha biztosítása, ennél a kérdésnél többen utaltak rá, hogy ez gondot jelent. Bizonyos tekintetben a kistérségben élő gyermekek jobb helyzetben vannak, mint az országos átlag, ugyanakkor a helyzet nem mondható jónak. Látható ugyanis, hogy a szegény családok esetében sokkal nagyobb arányban maradnak az alapvető gyermeki szükségletek kielégítetlenek. A kérdezettek többsége (80,7%, a szegény családok közül többen) igénybe veszi az iskolai étkeztetést az iskolaévben, ugyanakkor nyáron kevesen (mindössze a gyerekek 30%-a). A kérdezettek legmagasabb százaléka (a családok kétharmada, itt is magasabb a szegény családok aránya) nem fizet semmit az iskolai étkeztetésért, negyed annyian az összeg egy részét fizetik, míg a fele pedig a teljes összeget. Hasonló országos arányokat mutattak a 2009-es országos adatok, hiszen ott is a táplálkozási szükségletek a kérdezettek 99%-ánál kielégítettek voltak.²⁷ Sokkal magasabb volt 2009-ben országosan azon gyerekek aránya, akiknek nem volt biztosított az új ruha (22%), valamint a két pár megfelelő cipő (5%).²⁸

Hogy mennyire meghatározóak ezek a szükségletek, jól látszik az alábbi idézetből is:

„Sokszor azért nem megy esetlegesen iskolába vagy óvodába, vagy a Biztos Kezdet házába, mert azt mondja, hogy szégyelli, hogy nincsen megfelelő ruhája...” (kistérségi polgármester)

Az iskolai/óvodai étkeztetés nemcsak az étkezések számának biztosításában, hanem a gyermekek megfelelő, minőségi táplálkozásában, azaz a hús-, zöldség- és gyümölcsfogyasztás biztosításában is fontos szerephez juthat, hiszen az okoz nagyobb nehézséget a családoknak, hogy a gyermek megfelelő mennyiségben jusson hozzá ezekhez (a gyerekek 2-4 %-ánál hiányzik). Összehasonlításképpen a kistérség jó helyzetben van a 2009-es országos adatokhoz képest, hiszen ott a gyerekek 13%-a nem jutott hozzá húshoz, míg 17%-uk friss zöldséghez vagy gyümölcshöz.²⁹ Ugyanakkor

²⁷ EU-SILC 2009 adataiból

²⁸ EU-SILC 2009 adataiból

²⁹ EU-SILC 2009 adataiból

ismételten fel kell arra hívni a figyelmet, hogy míg a tehetősebb családok esetében a minőségi táplálkozás biztosítása gyakorlatilag nem jelent gondot, a szegény családok gyermekei sokkal inkább nélkülöznek.

25. tábla: *Kielégítetlen gyermek-szükségletek aránya a kistérségben, a minőségi táplálkozás szempontjából (%)*

Minőségi táplálkozás	országos	kistérség		
		szegény	nem szegény	összesen
legalább naponta egyszer hús, húskészítmény	12,6	5,1	0	2,7
naponta friss zöldség és gyümölcs fogyasztása	17,2	7,3	0,5	4,1
különleges események megünneplése	9	17,8	5	11,8

A gyermekek fejlődését alapvetően meghatározó szocializációs alapszükségleteket és kulturális szükségleteket is – valamilyen szinten – biztosítani tudják a családok. Míg a megfelelő kül- és beltéri játékokat „csak” a családok 6-7%-a nem képes megadni gyermekei számára, addig ez az arány sokkal magasabb, amikor az életkorának megfelelő könyvek birtoklásáról kérdeztük a szülőket. A kérdezettek 6%-a mondta, hogy gyermekének nincs az életkorának megfelelő könyve. Azon családok közül viszont, akik biztosítani tudják a könyveket, a kérdezettek harmadának 20-nál több könyve is van. A táplálkozási szükségletekhez hasonlóan a 2009-es országos adatokhoz hasonlítva a Fehérgyarmati kistérség mintánkba került gyermekei jobb helyzetben vannak, hiszen országosan több mint háromszorosa azon családok aránya, akik nem tudják gyermeküknek biztosítani a megfelelő kül/beltéri játékokat (18 ill. 13%). Kicsivel

alacsonyabb azon gyerekek száma azonban, akiknek nincs megfelelő könyvük.³⁰ Sokkal markánsabb a különbség a szegény gyermekek nélkülözése terén, gyakorlatilag szocializációs szükségletek tekintetében minden tizedik szegény gyermek nélkülözni kénytelen (26. tábla). Magas azon gyerekek aránya (41,5%), akik legalább hetente olvasnak kedvtelésből.

26. tábla: Kielégítetlen gyermek szocializációs alapszükségletek aránya a kistérségben (%)

Szocializációs alapszükségletek	országos	kistérség		
		szegény	nem szegény	összesen
külön fekhely		9,6	0	5,1
kültéri játékok	18,3	11,2	1,8	6,8
beltéri játékok	12,7	10,8	1,2	6,3
az életkorának megfelelő könyve	12,4	10,6	0,6	5,9

A társadalmi szocializáció szempontjából fontos szükségletek biztosítása a kistérségben hátrébb sorolódik a szükséglet kielégítés rangsorában. A fizetős iskolai kirándulásokon való részvételt a családok 12%-a nem tudja biztosítani (szegény családok esetében ez az arány ismételten magasabb). Jobb arányokat tapasztalhatunk a rendszeres sportolási lehetőségek kérdezésekor, de ismét jelentkezik az anyagi vonatkozású megosztottság. Sokkal magasabb azonban az aránya azoknak a családoknak, akiknek gondot jelent, hogy megengedjék maguknak gyermekük baráti körének rendszeres meghívását (szegény családok esetében 20,1%). Összességében azonban a kistérségben jobb a szükségletek kielégítettsége, mint országosan (27. tábla).

³⁰ EU-SILC 2009 adataiból

27. tábla: Kielégítetlen gyermek-szükségletek aránya a kistérségben a társas kapcsolatok szempontjából (%)

Társas kapcsolatok	országos	kistérség		
		szegény	nem szegény	összesen
baráti köre rendszeres meghívása közös	29,4	20,1	6,5	2,7
rendszeres sportolási lehetőség (tanórán kívül)		9,9	5,2	4,1
fizetős iskolai kirándulásokon és programokon való részvétel	14,7	15,5	5,8	11,8

Az iskolai sikerességhez szükséges tényezők biztosítása sajnos nem mindenhol megfelelő a kistérségben: a családok 3-7%-ánál nem áll a gyerek rendelkezésére íróasztal, vagy megfelelő hely a tanulásra. A szegény gyermekek ismét sokkal rosszabb helyzetben vannak, mint a nem nélkülözők.

28. tábla: Kielégítetlen gyermek-szükségletek aránya a kistérségben, a tanulási feltételek szempontjából (%)

Tanulási feltételek	országos	kistérség		
		szegény	nem szegény	összesen
megfelelő hely tanulásra	7,8	4,3	1,5	3
íróasztal		10,8	3,2	7,3
minden, az iskola által elvárt felszerelés		7	3,6	5,4
szótár		9,4	3,6	6,7

Míg a „luxus” szükségletek kielégítése közül a szótár, valamint a zsebpénz biztosítása az előzőekhez képest nem mutat kiemelkedő hiányt, az üdülés és a fizetett különórák a családok többségében nem biztosított. A szegény gyermekek ismételten sokkal rosszabb helyzetben vannak, esetenként háromszorosa a nélkülözők aránya.

29. tábla: Kielégítetlen gyermek-szükségletek aránya a kistérségben, a „luxus” szükségletek szempontjából (%)

„Luxus” szükségletek	országos	kistérség		
		szegény	nem szegény	összesen
évente legalább egy hét üdülés, nyaralás		55,6	25,7	41,6
fizetett különóra		21,8	11,8	17,1
zsebpénz		15,7	4,8	10,6

Az internet és a számítógép mára szinte elengedhetetlen része az életnek, a gyermekek iskolai fejlődése szempontjából is kiemelkedően fontos. Számos tanulmány mutatta ki, hogy nagy hátrányokkal indulnak azok, akik nem jártasak a számítógép valamint az internet világában³¹. Éppen emiatt kaptak a Gyerekesély programokban kiemelt szerepet az infópontok. A kistérségi gyerekek többsége használ számítógépet (75%) - de ez az arány lényegesen alacsonyabb a szegény családok gyermekei körében (67% vs. 82%) -, legtöbbször az iskolában és otthon (magasabb az otthon számítógépező gyerekek aránya a tehetősebb háztartások esetében). Szintén sokan, de már kevesebben (68,5%) használnak internetet, azt is elsősorban iskolában, otthon vagy barátoknál. Internethasználat esetében is lényegesen alacsonyabb a szegény gyermekek hozzáférése (59% vs 79%).

A szabadidejük eltöltése is különösen fontos a gyermekek fejlődése szempontjából, lényeges, hogy programjaik kellemesek és hasznosak legyenek egyaránt. A szülők véleménye alapján azt mondhatjuk, hogy a gyerekek hasznosan töltik a szabadidejüket. Kérdés azonban, hogy a szülőknek mennyire van pontos információjuk a gyermekek szabadidejéről. Éppen emiatt fontosak azok az információk, amelyek a védőnői interjúból derültek ki: *„én azt gondolom, hogy sokkal többet kellene a gyerekekkel beszélgetni a szülőknek, sokkal több foglalkozást igényelnének az iskolában, nagyon nagy veszélyt látok az internet rossz irányú használatának, nagyon sok gyerek a FB megszállottja, bizonyos nem éppen megfelelő oldalakon kalózkodnak a gyerekek, sokszor kialvatlanok, nem alszanak eleget, és akkor fáradtan jönnek iskolába”* (védőnő a kistérségben).

A gyermeki szükségletek kielégítettségét, illetve annak a hiányát más dimenziók mentén és más módszertani megközelítéssel is lehet mérni. Az UNICEF a szükségletek kielégítettségét kizárólag a gyermek szempontjából közelíti meg, és a megfosztottságot helyezi előtérbe. Így a szervezet módszertana alapján nem tesz különbséget, hogy

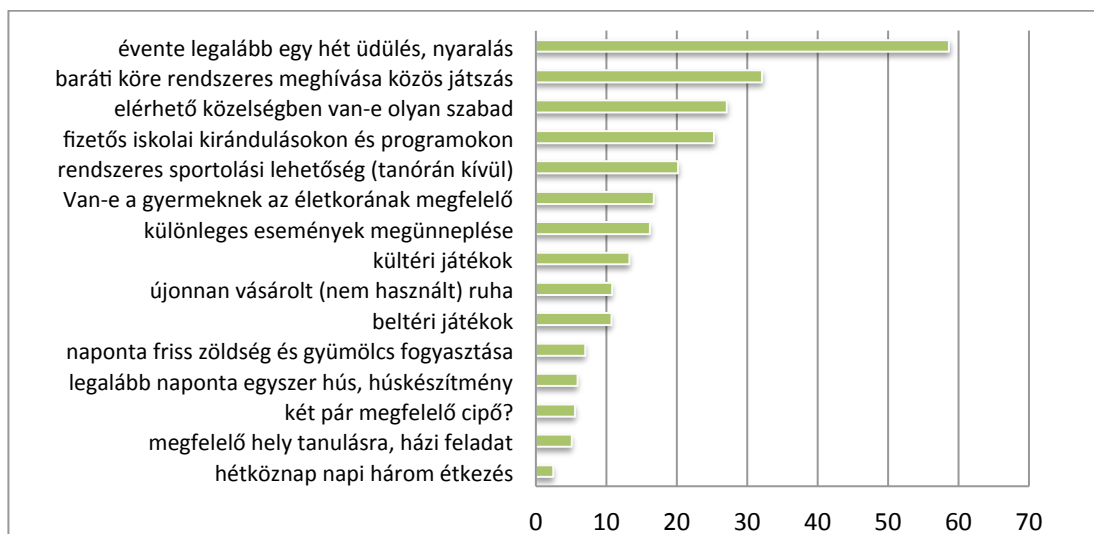
³¹ Bővebben a témáról: Darvas Ágnes – Tausz Katalin (2003): Gyermekszegénység és társadalmi kirekesztődés. (első változat): Budapest. A Nemzeti Család - és Szociálpolitikai Intézet Folyóirata III. (1): pp. 2-10. (2004): www.szmm.gov.hu/download.php?ctag=download&docID=258

valamelyik tétel azért hiányzik, mert a család nem engedhette meg magának, vagy azért, mert úgy döntöttek, az adott tétel nem fontos. A kérdés pusztán az, hogy a gyerek ki tudja-e elégíteni szükségletét vagy sem.

A nélkülözéssel érintett gyerekek elsősorban és kiugró arányban a rekreáció és a társas érintkezés lehetőségei területén szenvednek hiányt. Nyaralásra 10-ből csak 6 gyerek jut el, de a gyerekek közel harmadának biztonságos játszásra sincs lehetősége a lakóhelye környékén.

Összességében az alapvető igények területén vannak legkevésbé, és a közösségi, társas szükségletek területén vannak leginkább kitéve a gyermekek a nélkülözésnek.

8. ábra: Nélkülöző gyermekek aránya a kistérségben

Az egyes tételeket összesítve, azt a gyermeket, aki a 15 tételből legalább kettő esetében hiányt szenved, az UNICEF már nélkülözőnek tekinti.

E definíció alapján a kistérségben mindössze a gyerekek fele nem szenved hiányt, míg több mint ötödük legalább négy tétel esetében nem tudja kielégíteni szükségleteit. Az UNICEF klasszifikációja esetében is számottevő különbség mutatkozik a szegény és a tehetősebb családok gyermekei között. A szegény gyerekek kétharmada szenved hiányt,

tehát legalább két tétel esetében nem tudja kielégíteni szükségleteit, míg a nem szegény családok gyerekei esetében ez az arány kevesebb mint a harmada.

30. tábla: *Kielégítetlen szükségletek megoszlása a kistérségben*

kielégítetlen szükségletek száma	szegények-e		
	igen	nem	összesen
0-1	34,7	69,2	51,4
2	18,3	13	15,7
3	13,7	7,7	10,8
4-	33,3	10,1	22,1

8. Egészség

A rossz anyagi körülmények gyakran hozzájárulnak a gyermekek betegségeinek kialakulásához, valamint a késői diagnosztizálásához. A korai életkorban nem megfelelően kezelt betegségek, valamint az egészségmegőrzési hiányosságok a későbbi életszakaszokban is nagy gondot jelenthetnek. Különösen magas azoknak a kockázata, akik szegénységben nőnek fel, valamint később is szegények.

Számos tanulmány figyelmeztet arra, hogy a szegénységben élőknel többszöröse annak a kockázata, hogy rossz egészségi állapotúak legyenek, életkilátásaik is sokkal alacsonyabbak³². A felmérés során számos jellemzően gyermekbetegségekre kérdeztünk rá, többek között olyanokra, amelyekre kifejezetten hatnak a környezeti tényezők, mint például az allergia, az asztma, valamint a mozgásszervi rendellenességek. A szellemi és érzelmi fejlődés szempontjából kiemelten fontos az első három évben az ingergazdag környezet, a nem megfelelő környezet a nem megfelelő agyi fejlődést eredményezheti.

Számos betegség visszavezethető a magzat méhen belüli fejlődésére, az alacsony születési súly pedig nagyobb eséllyel vezet egyes felnőttkori betegségek kifejlődéséhez. Szintén számos tanulmány foglalkozott már azzal, hogy a szegénységben élő terhes anyák milyen fokozott károsító körülményeknek lehetnek kitéve, amelyek a magzat fejlődését negatívan befolyásolhatják (ilyen többek között a fokozott stressz, alacsony tápértékű és egészségtelen étkezés, vagy a nehéz fizikai munkának köszönhető fokozott terhelés)³³.

³² Bővebben: Babusik Ferenc (2004): Hozzáférési különbségek az egészségügyi alapellátásban I. Esély 15 (4): 71–99.; Babusik Ferenc (2004): Hozzáférési különbségek az egészségügyi alapellátásban II. Esély 15 (5): 54–82.

³³ Bővebben: Black, Sandra E. – Devereux, Paul J. – Salvanes, Kjell G. (2005): From the cradle to the labor market? The effect of birth weight on adult outcomes. National Bureau of Economic Research.

<http://ftp.iza.org/dp1864.pdf>;

Spencer, Nick (2010): Health Consequences of Poverty for Children. Published by End Child Poverty with the support of GMB.

Országosan átlagosan minden tizedik gyerek születik alacsony, 2500 grammnál kisebb súllyal. A kistérségben több mint másfélszerese az alacsony súllyal születettek aránya, és nagy különbségeket tapasztaltunk a szegény és a nem szegény családokban született gyermekek esetében.

31. tábla: Gyermekbetegségek aránya a kistérségben (%)

	országos	szegények-e		
		igen	nem	összesen
2500 g alatti súllyal született	10,0	20,7	14,1	17,6
Van-e a gyermeknek hallásproblémája?	2,0	1,7	3,0	2,3
Van-e a gyermeknek látásproblémája?	7,0	8,7	10,4	9,5
Egyéb tartós egészségügyi problémája?	8,0	12,8	11,2	12,1

A felsorolt betegségek közül többségében elmondható, hogy a kistérségben élő gyermekek egészségügyi állapota rosszabb, magasabbak a betegségek előfordulásának arányai (31. tábla). Éppen emiatt a kistérségi gyerekstratégiának mindenképpen érdemes reflektálnia erre a problémára, különösen fontos a nélkülöző családok esetében a kiemelt figyelem, hiszen a korai diagnózis a deprivált gyermekeknél gyakran elmarad, hiszen a családok nem jutnak el megfelelő időben orvoshoz, így a szülők nincsenek is tisztában a gyermekük tényleges egészségügyi állapotával.

Országosan mindössze a kérdezettek 2,6%-a mondta gyermekét az átlagnál testileg fejletlenebbnek és még kevesebben (2,4%) szellemileg. A kistérségben a szülők közül 2,7% érezte fejletlenebbnek gyermekét testileg az átlagnál, és szellemileg valamivel több szülő (3,2%) nyilatkozta, hogy a többiekhez képest gyermeke „gyengébb”.

A kérdőívben felsorolt betegségek előfordulási gyakorisága minden esetben magasabb a kistérségben, mint az országos átlag. A látásproblémával rendelkező gyerekek 85%-ának a betegsége nem súlyos, szemüveggel jól látnak. A tartós egészségügyi problémák közül kiemelkedik az allergia és az asztma gyakorisága, amely kétszerese az országos átlagnak (32. tábla). Ezek a betegségek gyakran a rossz lakókörülmények miatt alakulnak ki, különös gondot okozhatnak a nedves, penészes falak, amelyeknél láthattuk, hogy nagy problémát jelentenek a kistérségi családoknak. Magas még a mozgásszervi megbetegedések aránya is. Érdeemes megjegyezni, hogy ezen betegségek többségénél látszik, hogy magasabb az előfordulási arányuk a szegény háztartásokban felnövő gyerekek esetében.

32. tábla: Tartós egészségügyi problémák aránya a kistérségben (%)

	országos	szegények-e		
		igen	nem	összesen
mozgásszervi rendellenesség	0,7	4,7	1,4	3,1
keringési betegség (pl. szívrendellenesség)	1,0	1,4	1,2	1,3
tartós idegrendszeri betegség (pl. epilepszia)	0,1	0,7	0,6	0,6
emésztőrendszeri betegség (fekély, reflux stb.)	0,7	1,1	0,6	0,9
asztma	1,7	4,3	1,9	3,2
egyéb légzőszervi betegség	1,4	1,0	3,5	2,2
allergia (szénanátha, ekcéma)	2,4	4,4	5,7	5,0
depresszió vagy más pszichikai betegség	0,3	0,7	0,3	0,5
kóros soványság	0,1	0,7	1	0,8
kóros kövérség		0	0,3	0,1

Kiemelendő, hogy az iskola előtt fejlesztésben résztvevő gyerekek aránya a kistérségben jóval magasabb (23,3%), mint az országos átlag (9,6%), de itt is magasabb a tehetősebb gyerekek aránya a fejlesztéseken.

A szülőknek mindössze néhány százaléka mondta, hogy gyermeke rendszeresen, vagy alkalmanként dohányzik, vagy fogyaszt alkoholt (4 és 3%), de a szegény szülők gyakrabban tettek említést ilyen jellegű problémákról. Kérdéses azonban, hogy mennyire ismerik ténylegesen a gyermekek viselkedését a szülők, hiszen ennél jóval magasabb volt azon szülők aránya, akik szerint alkohol- vagy drogprobléma jellemző az iskolában.

9. Településsel, kistérséggel kapcsolatos vélemények

A Háztartás kérdőívben a családok véleményt alkothattak arról, hogy mennyire szeretnek a településükön élni. A lakhelyükkel való elégedettséget, vagy elégedetlenséget zárt és nyitott kérdésekkel egyaránt mértük.

A válaszadók körülbelül kétharmada (69%) szeret azon a helyen lakni, ahol most él, ötödük (20%) semleges álláspontot alakított ki, 11% pedig nem vagy nem nagyon szereti jelenlegi lakóhelyét. Meglepő módon nincs számottevő különbség a kistérségi települések megítélésében annak vonatkozásában, hogy a megkérdezett szegény vagy nem. A megkérdezetteknek mindössze 15%-a költözne el a településéről, elsősorban a nélkülöző családok kezdenék újra máshol. A településenkénti átlagokból az derül ki, hogy a mintába kerülő kistérségi lakosok leginkább Csaholcon, Rozsályban és Vámosorosziban szeretnek élni, míg legnegatívabban Hermánszeg és Zajta lakosai nyilatkoztak.

A kérdezettek saját szavaikkal is elmondhatták véleményüket lakóhelyükről. Konkrétan arra kérdeztünk rá, hogy a családok mit tartanak a településen jónak, előnyösnek, és mit tartanak hiányosságnak, fejlesztendő területnek a gyerekek szempontjából. Itt meg kell jegyeznünk, hogy településenkénti eredményeink a kisebb falvakra kevésbé általánosíthatók, mert eleve kevés család került bele a felmérés mintájába. Bár minden településen akadtak kérdezettek, akik azt felelték, hogy semmilyen pozitívumot nem tudnak említeni a településsel kapcsolatban, számos olyan tényező felmerült a kistérségben, amelyet a válaszadók pozitívan ítélték meg.

A válaszokat vizsgálva ki lehet emelni néhány olyan tényezőt, amelynek megléte vagy hiánya alapvetően meghatározza a kérdezettek hozzáállását, s válaszaik irányát. A felsorolt szempontok előnyként és hiányosságként egyaránt megjelennek, néhol ugyanazon településeken belül is. Ezt a családok különböző elvárásai és igényei, eltérő informáltsága, illetve hozzáférési lehetőségei is magyarázhatják.

- *szabadidő hasznos eltöltése és programlehetőségek*: számos mintába került település

lakói kitértek arra, hogy a fiatalok számára vannak helyben megfelelő program- és szórakozási lehetőségek (kulturális programok, majálisok, falunapok, ifjúsági programok, sportolási lehetőségek, stb.). Ezeket a pozitívumokat kiemelték Szatmárcsekén, Méhtelegen, Fehérgyarmaton és Cégénydányádon. Egyes családok azonban további programokat szeretnének Fehérgyarmaton, Csaholcon.

- *oktatási intézmények jelenléte*: a szülők számára fontos szempont, hogy az óvoda, iskola minél közelebb legyen hozzájuk, éppen emiatt szinte minden településen pozitívumként említették az óvoda vagy iskola közelségét, többször kitértek arra ennél a kérdésnél is, hogy milyen jók a tanárok, óvónők, iskolában dolgozó egyéb szakemberek. Ilyen pozitív megítéléssel találkoztunk Rozsályon, Csaholcon, Méhtelegen, Fehérgyarmaton és Cégénydányádon. Méhtelegen a felmérés idején működő tanodára utaltak pozitívumként a szülők. Míg a Biztos Kezdet gyerekházat méltatták Jánkmajtison és Túrístvándiban. Érdekes, hogy míg a legtöbb településen egyesek az oktatási intézmények pozitívumaira fektették a hangsúlyt, más válaszolók ugyanott ezt említették negatívumként.

- *játszóterek, parkok*: egy-egy település életében fontos megítélési szempontként jelentkezik, hogy ezek mennyire adóttak a gyermekek számára. Bár a szükségletek kielégítettsége fejezetben utaltunk rá, hogy a gyermekek harmada nélkülözni kényszerül a biztonságos játszóhelyet, számos településen utaltak pozitívumként a megkérdezett szülők. Ezzel kapcsolatban elégedettségükről többek fejezték ki Cégénydányádon, Szatmárcsekén, Túrístvándiban és Vámosorosziban.

- *környezeti adottságok*: az életminőség, a nyugodt lét egy fontos eleme, hogy mennyire csendes, nyugodt, jó levegőjű településen élnek az emberek. Ennek áldásos hatásai, valamint a település rendezettsége elsősorban Magosligeten és Cégénydányádon került szóba. A megfelelő infrastruktúrát - közvilágítást, csatornázást - Szatmárcsekén és Zajtán hiányolják a megkérdezett családok. A rossz közlekedést Csaholcon, Rozsályban és Jánkmajtison említették negatívumként. A rossz közbiztonságra pedig elsősorban Hermánszegen és Jánkmajtison panaszkodtak.

A főbb választípusok kiemelésével látható, hogy melyek azok a pontok, ahol érdemes

(még további) fejlesztéseket tenni, mert ezáltal hangsúlyosabb lehet a település gyerekbarát jellege, s nőhet a település megtartó ereje.

10. Gyerekszegénység elleni program

A kistérségben a kérdezettek közel fele hallott már arról, hogy a Fehérgyarmati kistérség részt vesz az országos Gyerekszegénység elleni programban. Ez mindenképpen a program jó kommunikációját jelzi. A különböző programelemek mind a településeken élő gyerekeket, mind a gyermekes családok felnőtt tagjait célozzák meg. Azok közül, akik ismerik a projektet, a felnőtteknek 31%-a, a gyerekeiknek pedig 35%-a vett részt valamilyen programon, fejlesztésen. Különösen szép eredmény, hogy az egyes programelemek a szegény családokat magasabb százalékban érik el, ott segítenek, ahol a legnagyobb szükség van rá (33. tábla).

33. tábla: Gyerekszegénység elleni program ismertsége a kistérségben (%)

	szegény	nem szegény	összesen
Hallott-e arról, hogy az Önök kistérsége részt vesz a gyermekszegénység elleni programban?	35,6	54,4	44,6
Van-e olyan 0-17 év közötti gyermek, aki részt vett a Gyerekesély programokban?	46,1	27,1	34,9
Van-e olyan más felnőtt, aki részt vett a gyerekesély programokban?	37,1	26,8	31,1

Biztos Kezdet gyerekházba a mintába eső gyermekeknek mindössze 5%-a járt, azonban ők több-kevesebb rendszerességgel: naponta vagy hetente több alkalommal (35-35%) és több hónapon keresztül. Voltak azonban olyan családok is, ahol a gyerekek minden nap látogatták a gyerekházat. Ennél a programelemnél is elmondható, hogy a szegény gyermekek elérése és a gyerekház látogatásának gyakorisága is lényegesen magasabb volt.

Melléklet

--	--	--	--	--

HÁZTARTÁS sorszáma

A HÁZTARTÁSBAN ÉLŐ 0-17 ÉVES GYEREKEK SZÁMA

--	--

EBBEN A HÁZTARTÁSBAN HÁNY DARAB GYERMEKKÉRDŐÍV KÉSZÜLT?

--	--

Családok

Háztartás kérdőív

2014

A válaszadás önkéntes!

Település neve:

Kijelentem, hogy az általam kezelt és felvett adatokat bizalmasan kezelem, azokat csak a kutatásban illetékes személynek adom át.

Kérdező aláírása:

Kérdés kezdete:

2014. hónap nap óra perctől

AZ INTERJÚALANY KIVÁLASZTÁSA: Elsősorban a gyerek(ek) édes- vagy nevelőanyja, másodsorban az édes- vagy nevelőapja, harmadsorban az a felnőtt személy, aki a gyerekek gondozásáért elsősorban felel.

Javasolt bemutatkozás:

Jó napot kívánok! vagyok, a Egyetem hallgatója. A kistérség gyerekesély programja keretében kérdőíves felmérést végzünk a gyermeces családok körében. Kérem válaszoljon az alábbi kérdésekre!

HÁZTARTÁSTÁBLA KÓDJAI

KÉRDEZETTHEZ VALÓ VISZONY KÓDJAI:

- 01 – házastársa, élettársa
- 02 – saját vagy a házastárs, élettárs vér szerinti gyermeke
- 03 – nevelt, fogadott gyermeke
- 04 – szülője
- 05 – apósa, anyósa
- 06 – menyje, veje
- 07 – unokája
- 08 – más rokona
- 09 – nem rokon

- 99 – NEM TUDJA

CSALÁDI ÁLLAPOT KÓDJAI:

NŐTLEN/HAJADON

- 01 – nőtlen, hajadon, nincs élettársa
- 02 – nőtlen, hajadon, élettárssal él

HÁZAS

- 03 – házasság, házastárssal él
- 04 – házasság, élettárssal él
- 05 – házasság, de külön élnek, nincs élettársa

ELVÁLT

- 06 – elvált, nincs élettársa
- 07 – elvált, élettárssal él

ÖZVEGY

- 08 – özvegy, nincs élettársa
- 09 – özvegy, élettárssal él

99 – NEM TUDJA

LEGMAGASABB BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG KÓDJAI:

- 00 – általános iskolás korú, vagy még nem iskolás korú
- 01 – kevesebb, mint 8 általános
- 02 – 8 általános
- 03 – szakmunkásképző; szakképzés érettségi nélkül
- 04 – szakközépiskolai érettségi; szakképzést követő érettségi
- 05 – gimnáziumi érettségi
- 06 – érettségit követő, nem felsőfokú szakképzés, technikum
- 07 – felsőfokú szakképzés, felsőfokú technikum
- 08 – főiskola
- 09 – egyetem

- 99 – NEM TUDJA

JÁR-E KÓDJAI:

- 00 – nem jár
- 01 – bölcsőde
- 02 – óvoda
- 03 – általános iskola
- 04 – szakmunkásképző
- 05 – szakközépiskola
- 06 – gimnázium, 4 osztályos
- 07 – gimnázium, 5 osztályos
- 08 – gimnázium, 6 osztályos
- 09 – gimnázium, 8 osztályos
- 10 – technikum
- 11 – felsőfokú technikum
- 12 – főiskola
- 13 – egyetem
- 88 – egyéb

- 99 – NEM TUDJA

HOL VAN A MUNKAHELYE KÓDJAI:

- 1 – a településen
- 2 – közeli faluban
- 3 – közeli kisvárosban
- 4 – megyeszékhelyen
- 5 – Budapesten
- 6 – egyéb településen
- 7 – külföldön

- 9 – NEM TUDJA

DOLGOZIK-E/DOLGOZOTT-E KÓDJAI: HA NYUGDÍJ MELLETT DOLGOZIK, DOLGOZÓNAK JELÖLD! A FŐMUNKÁRA VONATKOZÓAN VÁLASZOLJON!

(FŐMUNKA: AMIT A KÉRDEZETT ANNAK TEKINT. HA BIZONYTALAN: AHOL A LEGTÖBB IDŐT TÖLTI)

HA DOLGOZIK/DOLGOZOTT:

- 01 – alkalmazott
- 02 – vállalkozó, önálló, saját vállalkozásában alkalmazott
- 03 – alkalmi munkát végez, megbízásokat vállal
- 04 – közmunkás

HA NEM DOLGOZIK/NEM DOLGOZOTT:

- 05 – munkanélküli (segélyezett)
- 06 – munkanélküli ellátás nélkül
- 07 – nyugdíjas (öregségi, özvegyi, stb.)
- 08 – rokkantnyugdíjas
- 09 – fogyatékkal élő, tartós betegség miatt nem dolgozik
- 10 – gyermekgondozási szabadságon, gyeden, gyesen, gyeten van („főállású anya” is)
- 11 – háztartásbeli, családját látja el
- 12 – tanuló, továbbképzésen, átképzésen vesz részt
- 13 – ápolási díjon van
- 14 – egyéb okból nem dolgozik (pl. eltartott)

- 99 – NEM TUDJA

1. Összesen Önnel együtt hányan élnek a családban (egy háztartásban)?

..... fő

2. Kérem sorolja fel a háztartás tagjait! Kezdjük Önnel a sort! (KÉRDEZŐ: karikázd be az x-et, ahol ilyen van, ha nem tudja, nem válaszol!)

Sor-száma	Keresztneve	Neme		Születési éve	Kérdezethez való viszonya	Családi állapota	Iskolai végzettsége	Jár-e valamilyen iskolai rendszerű, végzettséget adó képzésre (nem tanfolyam)? Jár-e bölcsődébe vagy óvodába?	Jelenleg dolgozik-e?	HA DOLGOZIK: Hol van a munkahelye?	Dolgozott-e az elmúlt 12 hónapban? <small>HA SOSEM DOLGOZOTT = 88</small>	HA DOLGOZOTT: Hány hónapot dolgozott az elmúlt 12 hónapban?	Ebből hány hónapot dolgozott közfoglalkoztatásban? (közmunka)
		férfi	nő	Ha nem tudja: Kb. mikor született? NÉGY SZÁM-JEGGYEL!									
KÉRDEZETT		1	2	19 x –	X							x –	x –
2.		1	2	x –								x –	x –
3.		1	2	x –								x –	x –
4.		1	2	x –								x –	x –
5.		1	2	x –								x –	x –
6.		1	2	x –								x –	x –
7.		1	2	x –								x –	x –
8.		1	2	x –								x –	x –
9.		1	2	x –								x –	x –
10.		1	2	x –								x –	x –

10. Milyen a lakás, ház vízellátása?

- 1 – nincs vezetékes víz → **HA NINCS:** 10.a. Milyen messziről hordják a vizet?
 méterről 0 – NT
- 2 – hálózati vízvezetékes
 3 – házi vízvezetékes
 9 – NT

10.a. Tartozik-e a lakáshoz/ házhoz művelésre alkalmas kert?

- 1 – igen → **HA IGEN:** 10.b. Termesztenek-e benne zöldséget, gyümölcsöt?
 1 – igen
 2 – nem
 9 – NT
- 2 – nem
 9 – NT

11. Jellemző-e az alábbi problémák bármelyike a lakásra, amelyben laknak?

	igen	nem	NT
a. beázik a tető	1	2	9
b. nedves a padlózat, a falak	1	2	9
c. korhad az ablakkeret, a padlózat	1	2	9
d. nincs elég fény, a lakás túl sötét	1	2	9
e. zajosak a szomszédok vagy nagy zaj szűrődik be az utcáról	1	2	9
f. bűnözés, erőszak, vandalizmus a környéken	1	2	9

12. Mennyi a ... villanyszámla **egy átlagos hónapban**? (ami nincs = 0, NT = 9)

- a. villany Ft /hó
- b. víz és csatorna (figyelem, kéthavonta szokták számlázni) Ft /hó
- c. fűtés (ha fűtési szezonra tudja, akkor egy óra – 12-vel osztva – kell átszámítani.) Ft /hó
- d. gáz (palackos is. Ha a fűtéssel együtt tudja az összeget, akkor a fűtésnél kell megadni.) Ft /hó
- e. bérleti díj és ha van közös költség Ft /hó
- f. lakáshitel-törlesztés Ft /hó
- g. más hitel (pl. áruhitel) törlesztés Ft /hó
- h. szemétszállítási díj (egy hónapra!) Ft /hó
- i. egyéb (pl. telefon, TV, lakásbiztosítás stb.) Ft /hó

13. Kérem, becsülje meg: mennyi a **háztartás** havi nettó (adózás utáni) összes jövedelme?

..... Ft/hó 8 – M 9 – NT

Ha NEM TUDJA, ill. NINCS VÁLASZ:

13.a. És azt megmondaná, hogy a következő kategóriák közül melyikbe tartozik?

1 – 50 ezer Ft, vagy kevesebb	5 – 201 - 250 ezer Ft
2 – 51 - 100 ezer Ft	6 – 251 - 300 ezer Ft
3 – 101 - 150 ezer Ft	7 – 300 ezer Ft felett
4 – 151 - 200 ezer Ft	8 – M
	9 – NT

14. Most különböző jövedelemforrásokat sorolunk fel. Kérem, válassza ki közülük azokat, amelyekből az elmúlt hónapban a család tagjainak jövedelme származott. Hány forint nettó jövedelmük származott ebből? (x – nincs ilyen jövedelemforrásuk)

	Hány forint jövedelmük származott ebből?	NT	X
a. főállásból származó rendszeres munkabér, fizetés	Ft	9	X
b. mellékfoglalkozásból, másodállásból származó jövedelem	Ft	9	X
c. vállalkozásból, üzleti tevékenységből származó jövedelem	Ft	9	X
d. alkalmi munkából származó jövedelem	Ft	9	X
e. közfoglalkoztatásból származó jövedelem	Ft	9	X
f. mezőgazdasági termelésből származó jövedelem	Ft	9	X
g. nyugdíj (bármilyen, árvaellátás is)	Ft	9	X
h. GYES, GYET	Ft	9	X
i. GYED, terhességi gyermekágyi segély (TGYÁS)	Ft	9	X
j. ápolási díj	Ft	9	X
k. családi pótlék	Ft	9	X
l. bármilyen segély, támogatás (pl. foglalkoztatást helyettesítő támogatás, lakásfenntartási támogatás, eseti gyógyszertámogatás, átmeneti segély, rendkívüli gyermekvédelmi támogatás stb.)	Ft	9	X
m. álláskeresési/munkanélküli/vállalkozói járadék	Ft	9	X
n. táppénz	Ft	9	X
o. családtól kapott anyagi támogatás	Ft	9	X
p. tartásdíj	Ft	9	X
q. bármilyen más segítő szervezettől, egyéntől kapott anyagi támogatás	Ft	9	X
r. egyéb, éspedig:	Ft	9	X

15. Van-e Önöknek...

	van	nincs, mert nem engedhetik meg maguknak	nincs, egyéb okból	NT
a. automata mosógépük?	1	2	3	9
b. színes televíziójuk?	1	2	3	9
c. vezetékes telefonjuk?	1	2	3	9
d. mobiltelefonjuk?	1	2	3	9
e. személygépkocsijuk?	1	2	3	9

16. Kérem mondja meg, hogy a háztartásban élő minden 18 éves és fiatalabb gyermeke számára biztosítottak-e az alábbiak?

HA NEM: Miért nem? (CSAK KÉRDEZD ÉS SOROLD BE!)

			Miért nem?			
	igen	nem	nem engedhetik meg maguknak	egyéb ok	NT	X
a. hétköznap napi három étkezés (óvodai, iskolai étkezéssel együtt)	1	2	1	2	9	X
b. hétvégén napi három étkezés	1	2	1	2	9	X
c. legalább naponta egyszer hús, húskészítmény, hal (vagy ennek megfelelő vegetáriánus étel)	1	2	1	2	9	X
d. naponta friss zöldség és gyümölcs fogyasztása	1	2	1	2	9	X
e. két pár megfelelő cipő (beleértve 1 pár minden időben használható cipőt)	1	2	1	2	9	X
f. újonnan vásárolt (nem használt) ruha	1	2	1	2	9	X
g. meleg téli felsőruha	1	2	1	2	9	X
h. külön fekhely	1	2	1	2	9	X
i. kültéri játékok (kerékpár, görkorcsolya, roller stb.)	1	2	1	2	9	X
j. beltéri játékok (készségfejlesztő babajátékok, építő kockák, társasjátékok, számítógépes játékok)	1	2	1	2	9	X
k. különleges események megünneplése (születésnap, névnap, vallási ünnepek)	1	2	1	2	9	X
l. baráti köre rendszeres meghívása közös játszásra és étkezésre	1	2	1	2	9	X
m. évente legalább egy hét üdülés, nyaralás	1	2	1	2	9	X

16.a. Önökhöz elérhető közelségben van-e olyan szabad terület, ahol az Ön gyermeke biztonságban játszhat?

1 – van

2 – nincs

9 – NT

17. Előfordult-e az elmúlt 1 évben, hogy nem jutott elég pénzük...

	előfordult	nem fordult elő	nem költenek ilyesmire	NT
a. ennivalóra?	1	2	0	9
b. rezsire?	1	2	0	9
c. a lakás megfelelő fűtésére?	1	2	0	9
d. gyógyszerek kiváltására?	1	2	0	9
e. orvosi ellátásra?	1	2	0	9
f. gyermekek iskolai, óvodai költségeire?	1	2	0	9
g. szükséges közlekedésre?	1	2	0	9
h. társasággal, családdal való együttlétre, szórakozásra?	1	2	0	9

18. Megengedhetik-e maguknak, hogy évente legalább egy hétre mindannyian együtt elmenjenek nyaralni?

- 1 – megengedhetik maguknak
- 2 – megengedhetik maguknak, de nem teszik
- 3 – nem engedhetik meg maguknak
- 9 – NT

19. Előfordult-e az elmúlt 12 hónapban, hogy hónap végére elfogyott a pénzük?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

20. Tegyük fel, hogy egy váratlan, nagyobb összegű (kb. 60 ezer Ft-os) kiadás jelentkezik. Képes-e a háztartás arra, hogy egy ilyen kiadást a saját forrásaiból fedezzen?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

21. Hogy érzi, Önök anyagilag...

- 1 – gondok nélkül élnek,
- 2 – beosztással jól kijönnek,
- 3 – éppen hogy kijönnek a havi jövedelmükből,
- 4 – hónapról hónapra anyagi gondjaik vannak, vagy
- 5 – nélkülözések között élnek?
- 9 – NT

22. Véleménye szerint egy olyan családnak, mint az Önöké, a mai körülmények között havonta hány forintba lenne szüksége ahhoz, hogy megfelelő színvonalon megéljen?

..... Ft/hó

9 – NT

23. Mostanában sokat beszélnek nálunk a szegénységről. Ön mit mondana: jelenleg Önök...

- 1 – teljes mértékben szegények,
- 2 – bizonyos értelemben szegények, vagy
- 3 – nem szegények?

9 – NT

24. És 3 évvel ezelőtt Önök...

- 1 – rosszabbul éltek,
- 2 – alapvetően ugyanígy éltek, vagy
- 3 – jobban éltek?

9 – NT

25. Mit gondol, hogyan fog alakulni a helyzetük a következő évben?

- 1 – javulni fog,
- 2 – nem változik, vagy
- 3 – romlani fog?

9 – NT

26. Részesült-e az elmúlt 12 hónapban valaki a családtagok közül a következő természetbeni ellátásokból vagy személyes szolgáltatásokból?

	igen	nem	NT
a. közgyógyellátás	1	2	9
b. szociális étkeztetés	1	2	9
c. családsegítés, gondozás családsegítőtől vagy gyermekjóléti szolgálattól	1	2	9
d. élelmiszer, tüzelő juttatás	1	2	9
e. fogyatékosokat támogató szolgálat, fogyatékosok nappali intézménye	1	2	9
f. adósságkezelési szolgáltatás	1	2	9
g. tankönyv, gyermekintézmény térítési díjának átvállalása (ingyenes étkezés)	1	2	9
h. kisállat, vetőmag (pl. szociális földprogram vagy a Minden gyerek lakjon jól! programok keretében)	1	2	9

27. Sokan vannak ma Magyarországon, akiknek valamilyen tartozásuk, kifizetési hátralékuk van. A következők közül van-e Önöknek valamilyen kifizetési hátralékuk vagy adósságuk?

	van hátralékuk	nincs hátralékuk	nincs ilyen költségük	NT
a. lakbér, albérleti díj, közös költség elmaradásuk	1	2	0	9
b. lakáshitel, áruhitel esetében törlesztőrészlet elmaradásuk	1	2	0	9
c. gázzsámla elmaradásuk	1	2	0	9
d. áram(villany)számla elmaradásuk	1	2	0	9
e. víz-, csatornaszámla, távfűtésszámla elmaradásuk	1	2	0	9
f. egyéb rezsiköltség (pl. telefon, TV, lakásbiztosítás) elmaradásuk	1	2	0	9
g. bolti tartozásuk	1	2	0	9
h. tartozás családnak / barátoknak / ismerősnek	1	2	0	9
i. egyéb, éspedig	1	2	0	9

28. Kérem, próbálja összeszámolni, hogy mindent egybevetve, hány forint kifizetési elmaradásuk, hátralékuk van? (KÉRDEZŐ: Tisztázd, hogy hitelfelvétel, tartozás esetében a törlesztőrészlet elmaradásról, nem pedig a hitel nagyságáról van szó!)

..... Ft 9 – NT

29. Fenyegeti-e Önöket annak veszélye, hogy tartozás miatt elveszítik a jelenlegi lakásukat?

1 – igen

2 – nem

9 – NT

30. Előfordult-e az utolsó 3 évben, hogy kikapcsolták Önöknél...

HA IGEN: És most mi a helyzet: ki van kapcsolva ...

					HA IGEN: → És jelenleg ki van kapcsolva?		NT
	Igen	nem	Nincs bevezetve		igen	nem	
a. a villanyáramot?	1	2	0	9	1	2	9
b. a vizet?	1	2	0	9	1	2	9
c. a gázt?	1	2	0	9	1	2	9

31. Most néhány, a közelmúltban bevezetett intézkedésről kérdezem. Hallott-e arról, hogy a gyerekek 50 óra igazolatlan iskolai hiányzása után nem fizetnek iskoláztatási támogatást a családnak?

31.a. Egyetért-e ezzel?

31.b. Érintette-e ez az Önök családját?

Hallott-e arról, hogy...	Hallott-e róla?			Egyetért-e ezzel?			Érintette-e a családját?		
	igen	nem	NT	igen	nem	NT	igen	nem	NT
a. 50 óra igazolatlan iskolai hiányzás után nem fizetnek iskoláztatási támogatást?	1	2	9	1	2	9	1	2	9
b. rendőr kísérheti az igazgatóhoz azt a 14 év alatti diákot, aki igazolatlanul hiányzik az iskolából?	1	2	9	1	2	9	1	2	9
c. az önkormányzat elrendelheti, hogy segélyt, közmunkát csak az kaphat, akinek rendezett a lakókörnyezete?	1	2	9	1	2	9	1	2	9
d. a család a gyermekek után adókedvezményt kap?	1	2	9	1	2	9	1	2	9
e. a tankötelezettség életkorát 16 évre csökkentették?	1	2	9	1	2	9	1	2	9
f. a rokkantnyugdíjasok jogosultságát felülvizsgálják?	1	2	9	1	2	9	1	2	9

32. Most az egészségi állapotára vonatkozóan kérdezem. Mit mondana, az Ön egészségi állapota...

- 1 – kiegyensúlyozottan jó,
- 2 – változó, de inkább jónak mondható,
- 3 – változó, nem kielégítő, vagy
- 4 – egészségi állapota inkább rossz?
- 9 – NT

33. Van-e valamilyen tartós vagy krónikus egészségügyi problémája?

- 1 – van
- 0 – nincs
- 9 – NT

34. Ön mennyire tartja magát egészségesnek?

- 1 – egészségesebb, mint az Önhöz hasonló korúak,
- 2 – olyan egészséges, mint a hasonló korúak általában, vagy
- 3 – rosszabb az egészségi állapota, mint a hasonló korúaké?
- 9 – NT

35. Az elmúlt **4 hétben** milyen gyakran érezte...

	állandóan	gyakran	időnként	ritkán	soha	NT
a. azt, hogy tele van életerővel?	1	2	3	4	5	9
b. azt, hogy nagyon ideges?	1	2	3	4	5	9
c. azt, hogy annyira letört, hogy semmi sem tudja felvidítani?	1	2	3	4	5	9
d. nyugodtnak és békésnek magát?	1	2	3	4	5	9
e. azt, hogy tele van energiával?	1	2	3	4	5	9
f. szomorúnak és kedvetlennek magát?	1	2	3	4	5	9
g. azt, hogy kimerült?	1	2	3	4	5	9
h. boldognak magát?	1	2	3	4	5	9
i. azt, hogy fáradt?	1	2	3	4	5	9

36. Országunkban az emberek sokféle nemzetiséghez vagy etnikumhoz tartoznak. Ön milyen nemzetiségűnek tartja magát elsősorban?

1 – magyar	4 – horvát	7 – roma/cigány
2 – német	5 – román	8 – egyéb, éspedig:
3 – szerb	6 – szlovák	88 – M 99 – NT

37. És milyen nemzetiségűnek tartja magát másodsorban?

0 – nem tartozik más nemzetiséghez	3 – szerb	7 – roma/cigány
1 – magyar	4 – horvát	8 – egyéb, éspedig:
2 – német	5 – román	88 – M 99 – NT
	6 – szlovák	

38. Van-e a családban olyan személy, aki romának/cigánynak vallja magát? (Ha az előző kérdések valamelyikére igennel válaszolt, akkor **rajta kívül**)

- 1 – van
- 2 – nincs
- 9 – NT

39. Ön vagy a háztartásban élők közül valaki tagja-e valamilyen ...

	sosem volt tag	korábban tag volt	most is tag	NT
a. civil vagy egyházi szervezetnek?	0	1	2	9
b. politikai pártnak, szervezetnek?	0	1	2	9

40. Előfordult-e az elmúlt évben, hogy Ön vagy a háztartás valamely tagja önként segített ...

	nem fordult elő	alkalmanként előfordult	rendszeresen előfordult	NT
a. politikai pártnak, civil szervezetnek	0	1	2	9
b. egyházi szervezetnek	0	1	2	9
c. települési közösségnek, lakóközösségnek	0	1	2	9
d. oktatási intézménynek	0	1	2	9
e. rokonoknak, barátoknak, szomszédoknak	0	1	2	9
f. egyébnek (pl. idegeneknek)	0	1	2	9
.....				

41. Ön születése óta ezen a településen él?

1 – igen

2 – nem → **HA NEM:** Melyik évben költözött a településre? évben 9 – NT

42. Mennyire szeret ezen a településen lakni, ahol most él? Kérem, osztályozzon 1-től 5-ig az iskolában megszokott módon, ahol az 5-ös azt jelenti, hogy nagyon szeret itt lakni, az 1-es azt, hogy egyáltalán nem szeret!

egyáltalán nem szeret				nagyon szeret	NT
1	2	3	4	5	9

43. Tervezi-e hogy elköltözik a településről?

1 – igen

→ **43.a. HA IGEN:** Mikorra tervezi az elköltözést?

1 – egy éven belül

2 – 1-10 éven belül

3 – több, mint 10 év múlva

9 – NT

→ **43.b.** Hová költözne?

1 – faluba, a járáson/kistérségen belül

2 – városba, a járáson/kistérségen belül

3 – faluba, a járáson/kistérségen kívül

4 – városba, a járáson/kistérségen kívül

5 – külföldre

9 – NT

2 – nem

9 – NT

44. Hallott-e arról, hogy az Önök kistérsége részt vesz a gyermekszegénység elleni programban/gyerekesély programban?

1 – igen

2 – nem → **Ugrás a 47. kérdésre!**

9 – NT

45. Kérem, mondja meg, hogy a családjában van-e olyan 0-17 év közötti gyermek, aki részt vett a gyerekesély program keretében szervezett programokban, vagy igénybe vette a gyerekesély program szolgáltatásait?

1 – igen

2 – nem

9 – NT

46. Ön vagy a család valamely más felnőtt tagja részt vett-e a gyerekesély program keretében szervezett programokban vagy igénybe vette-e a gyerekesély program szolgáltatásait?

1 – igen

46.a. HA IGEN: Milyen minőségben vett részt?

1 – résztvevőként, igénybe vevőként (pl. képzésen, előadáson)

2 – kísérőként

3 – önkéntes segítőként

TÖBB VÁLASZ LEHET

4 – egyéb, éspedig:.....

9 – NT

2 – nem

9 – NT

MINDENKITŐL

47. Kérjük, mondja el saját szavaival, hogy mit tart a településen jónak, előnyösnek a gyerekek szempontjából?

.....

.....

.....

48. És mit tart hiányosságnak, mire lenne szükség a településen ahhoz, hogy a gyerekeknek jobb helyzetük legyen?

.....

.....

.....

KÖSZÖNJÜK A VÁLASZADÁST!
(KÉRDEZŐ: FOLYTASD A GYERMEKKÉRDŐÍVVEL!)

KÉRDÉSEK A KÉRDEZŐNEK

K1. Hogyan ítéled meg a lakást?

	igen	nem	NT
a. A lakás sötét vagy berendezése sivár, egyhangú.	1	2	9
b. A lakás mindazon helyiségei, melyeket alkalmad volt megfigyelni, nagyjából tiszták.	1	2	9
c. A lakás mindazon helyiségei, melyeket alkalmad volt megfigyelni, nagyjából rendezettek.	1	2	9
d. Az épület biztonságos egy gyerek számára (nem balesetveszélyes, nem rejt egészségügyi kockázatot).	1	2	9
e. Az udvar rendezett	1	2	9
f. A környező házak jó állapotúak, rendezettek	1	2	9
g. Az utca földút	1	2	9

K2. Jelen volt-e a kérdezett gyereke, gyerekei a beszélgetésen?

1 – igen

2 – nem

K3. **HA IGEN:** Az interjú alatt hogyan viselkedett az anya/a kérdezett a jelen lévő gyerekekkel?

	igen	nem	NT
a. Az anya / a kérdezett bátorította a gyereket, hogy vegyen részt a társalgásban.	1	2	9
b. Az anya / a kérdezett válaszolt a gyerek kérdéseire, kéréseire.	1	2	9
c. Az anya / a kérdezett beszélgetett a gyerekekkel (nem számít beszélgetésnek, ha csak rászólt a gyerekekre, vagy negatív megjegyzést tett rá).	1	2	9
d. Az anya / a kérdezett bemutatatta a kérdezőt a gyerekeknek.	1	2	9
e. Amikor az anya / a válaszoló a gyerekekről beszélt, vagy mondott valamit a gyerekeknek, a hangneme, illetve ahogy beszélt, az a gyerek iránti pozitív érzéseiről tanúskodott.	1	2	9

A KÉRDEZÉS VÉGE: óra perc

--	--	--	--	--

HÁZTARTÁS sorszáma

--	--

Gyermek sorszáma
a háztartástáblából

.....

Gyermek keresztnéve

--	--	--	--

év

Gyermek születési ideje

--	--

hó

--	--

Hány éves?

Családok

Gyermek kérdőív

2014

A válaszadás önkéntes!

Település neve:

--	--

*Kijelentem, hogy az általam kezelt és felvett adatokat bizalmasan kezelem,
azokat csak a kutatásban illetékes személynek adom át.*

Kérdező aláírása:

**A CSALÁDBAN LÉVŐ ÖSSZES 0-17 ÉVES GYEREKRE KI KELL TÖLTENI 1-1
KÉRDŐÍVET!**

KÉRDEZŐ: Tisztázd, hogy minden kérdés a címlapon szereplő keresztnévű gyerekre vonatkozik!

1. Meg tudná mondani, hogy mennyi volt a gyermek súlya, amikor megszületett?

..... gramm

9 – NT → **HA NEM TUDJA:** 1.a. És azt meg tudná-e mondani, hogy....

1 – 1500 gramm alatti,

2 – 1500-2500 gramm közötti, vagy

3 – 2500 gramm feletti súllyal született-e a gyermek?

9 – NT

2. A gyermek jár(t)-e bölcsődébe?

1 – igen → **HA JÁR(T):** 2.a. Hány éves korától? év 99 – NT

2 – nem

9 – NT

3. A gyermek jár(t)-e Biztos Kezdet gyerekházba?

1 – igen → **HA JÁR(T):** 3.a. Összesen hány hónapot járt? hó 99 – NT

KÉRDEZŐ: ha évet mond, számold át hónapra!

3.b. Milyen gyakorisággal járt?

1 – naponta

2 – hetente többször

3 – havonta többször

4 – havonta egyszer vagy ritkábban

9 – NT

2 – nem

9 – NT

4. Járt-e a gyermek gyógytornára, fejlesztő tornára, logopédiai fejlesztésre, vagy egyéb, szakember által javasolt fejlesztésre?

1 – igen → **HA IGEN:** 4.a. Hány éves volt a gyermek, amikor elkezdődött a fejlesztése?
..... éves 9 – NT

2 – nem

9 – NT

5. Most a gyermek egészségi állapotáról kérdezek.
Van-e a gyermeknek hallásproblémája?

1 – van

2 – nincs

9 – NT

6. Van-e a gyermeknek látásproblémája?

1 – van → **HA VAN:** 6.a. Milyen súlyos a probléma?

1 – nem súlyos, szemüveggel jól lát

2 – gyengénlátó

3 – egyik szemére vak

4 – mindkét szemére vak

9 – NT

2 – nincs

9 – NT

7. Van-e a gyermeknek valamilyen EGYÉB tartós egészségügyi problémája (pl. asztma, allergia, reflux stb.)?

1 – van

2 – nincs → **ugrás a 9-re!**

9 – NT

8. Kérem, mondja meg, hogy az alábbiak közül milyen betegségei vannak a gyermeknek!

	Van	Nincs	NT	X
a. mozgásszervi (csontozat, ízületek, izomzat) rendellenesség	1	2	9	X
b. keringési betegség (pl. szívrendellenesség)	1	2	9	X
c. tartós idegrendszeri betegség (pl. epilepszia)	1	2	9	X
d. emésztőrendszeri betegség (fekély, reflux stb.)	1	2	9	X
e. asztma	1	2	9	X
f. egyéb légzőszervi betegség	1	2	9	X
g. allergia (szénanátha, ekcéma)	1	2	9	X
h. depresszió vagy más pszichikai betegség	1	2	9	X
i. kóros soványság	1	2	9	X
j. kóros kövérség	1	2	9	X
k. egyéb betegség, éspedig:.....	1	2	9	X

9. Ön szerint a gyermek a korához képest testileg...

1 – kevésbé fejlett,

2 – átlagosan fejlett, vagy

3 – az átlagosnál fejlettebb?

9 – NT

10. Ön szerint a gyermek a korához képest értelmileg...

- 1 – kevésbé fejlett,
- 2 – átlagosan fejlett, vagy
- 3 – az átlagosnál fejlettebb?
- 9 – NT

11. Van-e a gyermeknek az életkorának megfelelő könyve? (KÉRDEZŐ: A testvérével közös könyv is. Tisztázd, hogy a kötelező iskolai tankönyvek nem számítanak bele!)

1 – van **HA VAN: 11.a.** Körülbelül hány életkorának megfelelő könyve van a gyermeknek?

- 1 – 1 és 3 között
- 2 – 4 és 9 között
- 3 – 10 és 19 között
- 4 – 20 vagy több
- 9 – NT

2 – nincs **HA NINCS: 11.b.** Miért nincs?

- 1 – nem engedhetik meg maguknak
- 2 – egyéb ok
- 9 – NT

9 – NT

12. Együtt szokott-e a gyermek étkezni mindkét szülőjével? (KÉRDEZŐ: Ha nem édesapjával, édesanyjával él egy háztartásban, akkor a nevelőszülőjével)

1 – igen **HA IGEN: 12.a.** Milyen gyakran?

- 1 – minden nap,
- 2 – hetente többször,
- 3 – hetente egyszer,
- 4 – havonta egyszer, vagy
- 5 – még ritkábban
- 9 – NT

2 – nem

9 – NT

0-9 ÉVES GYEREKEKRE

13. Szoktak-e Önök otthon a gyermeknek mesét olvasni vagy mondani?

1 – igen → **HA IGEN: 13.a.** Milyen gyakran szoktak?

- 1 – minden nap
- 2 – nagyjából kétnaponta
- 3 – havonta néhány alkalommal
- 4 – évente néhány alkalommal

2 – nem

9 – NT

9 – NT

3–17 ÉVES GYEREKEKRE

14. Hány éves korától jár(t) a gyermek óvodába?

..... éves korától

0 – nem járt óvodába → **ugrás a 17. kérdésre!**

99 – NT

15. Hány éves koráig járt a gyermek óvodába?

..... éves koráig

88 – jelenleg is óvodás

99 – NT

16. Felvették-e akkor az óvodába, amikor kérte?

1 – igen

2 – nem

9 – NT

17. Szokott-e a gyermeke számítógépet használni?

1 – igen → **17.a. HA IGEN:** Hol szokott számítógépet használni?

1 – az iskolában/óvodában

2 – teleházban, közösségi helyeken

3 – barátoknál, rokonoknál

4 – otthon

9 – NT

TÖBB VÁLASZ LEHET

2 – nem

9 – NT

18. Szokott-e a gyermeke internetet használni?

1 – igen → **18.a. HA IGEN:** Hol szokott internetet használni?

1 – az iskolában/óvodában

2 – teleházban, közösségi helyeken

3 – barátoknál, rokonoknál

4 – otthon

9 – NT

TÖBB VÁLASZ LEHET

2 – nem

9 – NT

6-17 ÉVESEK GYEREKEKRE

19. Hány éves korában kezdte el a gyerek az általános iskolát?

..... éves korában → **19.a. HA 7 ÉVESEN VAGY KÉSŐBB:** Mi volt ennek az oka?

- 1 – év-vesztes
- 2 – szülő kérése
- 3 – iskolaéretlen volt
- 4 – beteg volt
- 5 – egyéb ok, éspedig
- 9 – NT

TÖBB VÁLASZ LEHET!

0 – még nem iskolás

99 – NT

20. Valamilyen probléma miatt most vagy régebben járt-e kiségitő, felzárkóztató osztályba?

1 – igen

2 – nem

9 – NT

21. Volt-e magántanuló, vagy eltanácsolták-e valamelyik iskolából?

1 – igen

2 – nem

9 – NT

22. Ismételt-e évet az általános iskolában?

1 – igen **22.a. HA IGEN:** Hányszor? alkalommal

9 – NT

2 – nem

9 – NT

23. Mennyi volt a gyermek utolsó év végi tanulmányi átlageredménye?

Ha pótvizsgázott, mennyi volt a pótvizsga utáni tanulmányi átlageredménye?

..... ,

9 – NT

24. Hányadik osztályba jár jelenleg?

..... osztályba

88 – jelenleg nem jár iskolába → **ugrás a 29-re!**

99 – NT

25. Milyen tantervű osztályba jár?

1 – normál osztály/csoport

2 – gyógypedagógiai osztály/csoport

3 – tagozatos osztály/csoport, éspedig:

9 – NT

26. Jár-e jelenleg napközibe?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

27. Igénybe veszi-e az iskolai étkeztetést....

	Igen	nem	NT
a. iskolaévben	1	2	9
b. nyáron	1	2	9

28. **HA ÉTKEZIK AZ ISKOLÁBAN**

Az iskolai étkezéséért...

- 1 – a teljes összeget,
- 2 – az összeg egy részét, vagy
- 3 – semmit nem fizetnek?
- 9 – NT

28.a. A gyermek dohányzik-e?

- 1 – rendszeresen
- 2 – alkalmanként
- 3 – sohasem
- 9 – NT

28.b. A gyermek fogyaszt-e alkoholt?

- 1 – rendszeresen
- 2 – alkalmanként
- 3 – sohasem
- 9 – NT

29. Jár-e a gyermek valamilyen különóra (pl: sport-, zene-, színház-, táncóra), vagy tagja-e ilyen célú szervezetnek, egyesületnek?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

30. Milyen gyakran olvas a gyermek kedvtelésből?

- 1 – minden nap
- 2 – hetente néhány alkalommal
- 3 – havonta néhány alkalommal
- 4 – évente néhány alkalommal
- 5 – sohasem
- 9 – NT

31. Az elmúlt évben volt-e a gyermek valamelyik családtaggal, vagy a család szervezésében múzeumban, zenei vagy színházi előadáson? (KÉRDEZŐ: az iskolai szervezésű programokat ne számítsd!)

1 – igen

2 – nem

9 – NT

32. Ha a család együtt néz TV-t, meg szokták-e beszélni Önök a gyermekkel a látottakat?

1 – igen

2 – nem

8 – nincs TV-jük

9 – NT

32.a. Most arról kérdezzük, hogyan tölti gyermeke a szabadidejét. Mennyire jellemző, hogy a gyerekek a szabadidejében....

Mennyire jellemző, hogy...	teljesen jellemző	inkább jellemző	inkább nem jellemző	egyáltalán nem jellemző	NT
a. tv-t néz	4	3	2	1	9
b. számítógépezik	4	3	2	1	9
c. otthon játszik (egyedül, vagy testvéreivel)	4	3	2	1	9
d. szüleinek segít (háztartásban, üzletben stb.)	4	3	2	1	9
e. szervezett programon vesz részt	4	3	2	1	9
f. sportol, kirándul	4	3	2	1	9
g. barátaival, haverjaival találkozik	4	3	2	1	9
h. presszóba, bárba, kocsmába jár	4	3	2	1	9
i. csavarog, lődörög	4	3	2	1	9
j. egyáltalán nincs szabadideje	4	3	2	1	9
k. semmit sem csinál	4	3	2	1	9
l. egyéb tevékenységet végez	4	3	2	1	9

33. A gyermek számára biztosítottak-e az alábbiak?

HA NEM: Miért nem? (CSAK KÉRDEZD ÉS SOROLD BE!)

			Miért nem?			
	Igen	Nem	Nem engedhetik meg maguknak	Egyéb okok	NT	X
a. megfelelő hely tanulásra, házi feladat elkészítésére	1	2	1	2	9	X
b. íróasztal	1	2	1	2	9	X
c. minden, az iskola, óvoda által elvárt felszerelés	1	2	1	2	9	X
d. szótár	1	2	1	2	9	X
e. rendszeres szabadidős tevékenységben való részvétel (pl. sportolási lehetőség, ifjúsági programok)	1	2	1	2	9	X
f. fizetős iskolai kirándulásokon és programokon való részvétel	1	2	1	2	9	X
g. fizetett különóra (nyelv, zene, fejlesztő foglalkozás, sport, stb.)	1	2	1	2	9	X
h. zsebpénz	1	2	1	2	9	X

MINDENKITŐL

34. Talán korai még erről beszélni, mégis mit gondol, milyen iskolai végzettséget fog a gyermeke szerezni?

- 1 – legfeljebb 8 osztály
- 2 – szakiskola
- 3 – szakközépiskola
- 4 – gimnázium
- 5 – felsőfok
- 9 – NT

HA A GYEREK ÓVODÁBA JÁR

Most néhány kérdést szeretnék feltenni a gyermek jelenlegi óvodájáról.

35. Melyik óvodába jár a gyermek jelenleg?

..... (óvoda neve és települése)

9 – NT, NV

36. Mennyire jellemzők a gyermek jelenlegi óvodájára a következők?

	teljesen jellemző	inkább jellemző	inkább nem jellemző	egyáltalán nem jellemző	NT
a. Jók az óvónők.	4	3	2	1	9
b. Az óvodában figyelembe veszik a gyerek kéréseit, igényeit.	4	3	2	1	9
c. Partnernek tekintik a szülőket.	4	3	2	1	9
d. A szülők bekapcsolódhatnak a programok kialakításába, szervezésébe.	4	3	2	1	9
e. Jó a gyerekközösség.	4	3	2	1	9
f. A gyerek jól fejlődik.	4	3	2	1	9
g. Az óvoda berendezése, bútorzata megfelelő	4	3	2	1	9
h. Az óvoda játékokkal, eszközökkel való felszereltsége megfelelő.	4	3	2	1	9
i. Sok az erőszakos, verekedő gyerek.	4	3	2	1	9
j. Túlzsúfoltak a csoportok.	4	3	2	1	9

37. Mennyire jellemző az óvodára, hogy magas a roma gyerekek aránya?

- 1 – nagyon jellemző
- 2 – inkább jellemző
- 3 – inkább nem jellemző
- 4 – egyáltalán nem jellemző
- 9 – NT, NV

38. Véleménye szerint általában melyik jobb: ha egy óvodában a roma és a nem roma gyerekek egy csoportba, vagy ha külön csoportba járnak?

- 1 – ha egy csoportba járnak
- 2 – ha külön csoportba járnak
- 9 – NT

39. Kérem, saját szavaival mondja el, hogy mit tart az óvoda sikereinek, erősségeinek?

.....

.....

.....

40. És mit tart az óvoda hiányosságainak, fejlesztendő területeinek?

.....

.....

.....

HA A GYEREK ISKOLÁBA JÁR

Most néhány kérdést szeretnék feltenni a gyermek jelenlegi iskolájáról.

41. Melyik iskolába jár a gyermek jelenleg?

..... (iskola neve és települése)

9 – NT, NV

42. Mennyire jellemző az iskolában a drogprobléma, túlzott alkoholfogyasztás a gyerekek között?

- 1 – nagyon jellemző
- 2 – inkább jellemző
- 3 – inkább nem jellemző
- 4 – egyáltalán nem jellemző
- 9 – NT

43. Mennyire igazak a következő állítások a gyermek jelenlegi iskolájára?

	teljesen igaz	inkább igaz	inkább nem igaz	egyáltalán nem igaz	NT
a. Jók a pedagógusok.	4	3	2	1	9
b. Figyelembe veszik a gyerek kéréseit, igényeit.	4	3	2	1	9
c. Partnernek tekintik a szülőket.	4	3	2	1	9
d. A szülők bekapcsolódhatnak a programok kialakításába, szervezésébe.	4	3	2	1	9
e. Jó a gyerekközösség	4	3	2	1	9
f. A gyerek jól fejlődik.	4	3	2	1	9
g. Az iskola berendezése, bútorzata megfelelő	4	3	2	1	9
h. Az iskola eszközökkel való felszereltsége megfelelő.	4	3	2	1	9
i. Sok az erőszakos, verekedő gyerek.	4	3	2	1	9
j. Túlzsúfoltak az osztályok.	4	3	2	1	9

44. Mennyire jellemző az iskolára, hogy magas a roma tanulók aránya?

1 – nagyon jellemző

2 – inkább jellemző

3 – inkább nem jellemző

4 – egyáltalán nem jellemző

9 – NT, NV

45. Véleménye szerint általában melyik jobb: ha egy iskolában a roma és a nem roma gyerekek egy osztályba, vagy ha külön osztályba járnak?

1 – ha egy osztályba járnak

2 – ha külön osztályba járnak

9 – NT

46. Kérem, saját szavaival mondja el, hogy mit tart az iskola sikereinek, erősségeinek?

.....

.....

.....

47. És mit tart az iskola hiányosságainak, fejlesztendő területeinek?

.....

.....

.....

**KÖSZÖNJÜK, HOGY VÁLASZAIVAL SEGÍTETTE
MUNKÁNKAT!**